

İSLÂM MEDENİYETİ

Dini - İlmî - Fikrî
Aylık Mecmuası

SAHİBİ

İst. Yük. İslâm Enstitüsü Mezunları
Cemiyeti Başkanı
Mustafa PEKTUT

★

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Cahid BALTACI

★

İDARE MÜDÜRÜ
Mustafa YAMAN

★

Reklâm İşleri
MUSTAFA BEFİLOĞLU

★

TEMSİLCİLERİMİZ

Ankara: Rıza ÖZSU
Konya: Ali MARAŞLIGİL
Kayseri: İsmail ELİUZ
İzmir: Ali ARSLAN
Erzurum: N. Tayyar TAŞ

★

Hattat - Ressam
Turan SEVGİLİ

★

İDAREHANE

Nuruosmaniye Cad. No: 8/6
Telf.: 22 46 02. Cağaloğlu — İST.
Haberleşme ve Havale
P.K. 1315 SİRKECİ — İSTANBUL

★

ABONE VE İLAN

Yıllık 12 sayı 40 TL.
Altı aylık 6 sayı 20 TL.
Yabancı memleketlere posta ve kir-
tasiye ücreti eklenir.
Her türlü reklâm ve ilanlar özel ta-
rifeye tabidir.

★

Yıl: 3 — Sayı: 33
Tarih: 6/7/1973

Dizgi — Baskı
İrfan Matbaası — İST.

Bu sayıda

	Sayfa
Selâm	
İSLÂM MEDENİYETİ	2
Ahlâkın Önemi ve İslâm Dinine Göre Temelleri Prof. Muhammed TANCİ	3-8
İslâm, Günah ve Tevbe Ziya KAZICI	9-15
Kendini Tanımak İmam-ı Gazalî. Türkçesi: Mürsel SIRADAĞ	16-22
İslâmî Türk Edebiyatında Tevhidler ve Münâcaatlar Dr. Neclâ PEKOLCAY	23-25
Gölgeler (Şiir) İhsan İŞİK	25
Yabgulular Meselesinin Tarihi Esasları Prof. Dr. Osman TURAN	26-30
Rubâî (Şiir) A. Nihat ASYA	30
Kur'an kıssaları Yahûdilikten mi Alınmıştır? Afif Abdu'l-Fettah Tabbara. Türk- çesi: Osman CİLACI	31-33
Faiz-Banka ve İslâm Mustafa COŞKUN	34-38
Büyük Hadimî Hazretleri Veli ERTAN	39-44
Sorunuz Söyleyelim Ramazan ARSLANBABA	45-48

İSLÂM MEDENİYETİ VAKFI

İSLÂM MEDENİYETİ, 15 Ağustos 1967 tarihinde ilk neşir hayatına başlarken Türkiye Yüksek İslâm Enstitülerinin tek ve müşterek organı olarak yayın hayatına başlamıştı. O günlerin talebeleri olan bizler, bir araya gelerek Konya Yüksek İslâm Enstitüsü talebeleri arkadaşlarımızın çıkarmakta oldukları «Yeni Ümit» mecmuasını da kapatarak İSLÂM MEDENİYETİ'nin çıkarılmasına karar almıştık. Bu karar mucibince yeni mecmuamız, iki yıl aralıksız olarak neşre devam etti. Ancak 1968-69 Türkiye'nin buhranlı yılları, talebe teşekküllerinin durumlarını iyice sarsması sonucu Türkiye Yüksek İslâm Enstitüleri Talefe Federasyonunu da mali krizlere sürükledi ve İSLÂM MEDENİYETİ'nin kendiliğinden kapanmasını sağladı.

Aradan üç sene gibi uzun bir zaman geçmişti. Talebeliğimizdeki heyecanımız, bizden sonraki talebe kardeşlerimizde de devam etti. Onlar da İSLÂM MEDENİYETİ'ni çıkarmak için çalıştılar, didindiler ve nihayet üç sene sonra muvaffak oldular. 25 Kasım 1972 tarihinde ikinci devrenin ve üçüncü cildin ilk sayısını çıkardılar. Ancak bu devre ile birlikte talebe teşekkülleri için yeni güçlükler de ortaya çıkmıştı. Yeni cemiyetler kanunu gereğince talebe teşekküllerinin faaliyet sahaları daraltılıyor ve talebeler daha çok mekteplerine bağlanmak isteniyordu. Bunu gören talebe kardeşlerimiz, İSLÂM MEDENİYETİ'ni mecmuanın ilk heyecanını yaşamış olan bizlere devretmek istediler. Böylece İSLÂM MEDENİYETİ, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Mezunları Cemiyetine devredildi ve 26. sayıdan beri onun tarafından çıkarılmaktadır.

Bugün her seviyedeki müslümanın ve bilhassa mukaddesatına bağlı Türk münevverinin takip edebileceği tek aylık mecmua olan İSLÂM MEDENİYETİ'nin devamının sağlanması, onun lüzumuna inanan herkesi ilgilendirmektedir. Mecmuanın bugünkü idarecisi olan bizler, mecmuayı talebeliğimizde çıkardığımız ilk günden beri edindiğimiz tecrübelerle dayanarak onun ancak müstakil bir vakıfla devam edebileceği kanaatindeyiz. Ayrıca yürürlükteki Cemiyetler Kanunu ve cemiyet idarecilerinin sık sık değişme mecburiyeti de bu kanaatimizi kuvvetlendirmektedir. Bu münasebetle bu ay içindeki mezunlar kongresinde bu vadiye bir karar alınacağını umuyor ve diğer Yüksek İslâm Enstitüsü mezunlarının da aynı karara katılarak yeni kurulacak İSLÂM MEDENİYETİ VAKFI'nın bütün Türkiye Yüksek İslâm Enstitüleri mensuplarının müşterek mal haline getirilmesini sağlayacaklarını bekliyoruz.

Okuyucularımız ise bu yeni kuruluşta ne gibi harcı bulunabileceğini kendileri takdir buyursunlar. Hürmetlerimizle

İSLÂM MEDENİYETİ

SELÂM

Ahlâk

Ahlâkın Önemi ve İslâm Dinine Göre Temelleri

Prof. Muhammed
TANCI

İSLÂM dini kendisini insanlara «Hak» (1) din olarak sunar. Hak kelimesinin Kur'anda kullanıldığı yerleri incelediğimiz vakit, aşağıda gösterilen şu esas mânâlara işaret ettiği görülür.

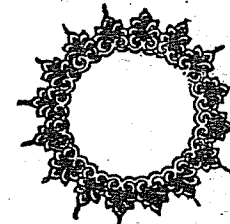
Hak:

1 — Zail olmıyan, değişmiyen şey (2), 2 — Şüphe arız olmayan kesin şey (3), 3 — İnançta, işte ve sözde gerçeğe uyan doğru şey (4), 4 — İnsanlar arasında ikâme edilen gerçek umumî adalet (5).

Kuran-ı Kerim «Hak» kelimesine bulunduğu yere göre çalışan ve bu mânâdan teferrü eden fakat onlardan uzaklaşmayan mânâlar ekler. Bu mânâları ve bunlardan belli bir istikamete göre teferrü edenler iki noktaya ehemmiyet verir: Nazarî ve amelî. Buradan «Hak din» olan islâmiyetin iki şeyi gerçekleştirmeyi hedef tuttuğu anlaşılır: İnsanın düşüncesini «doğru yoldan» ayrılmıyacak temellere göre düzenleyip ona yön vermek; aynı temellere göre insanın yaşayışını düzenleyip onu dilediği cihete doğru yöneltmek.

Burada islâmiyetin müminlere sunduğu düşünme metodundan bahsedecek değiliz. Onun yeri nazari islâm felsefesidir. Buradaki sözümler, islâmiyetin insanların yaşayışına ve ahlâk yapısının üzerinde kurduğu temellere verdiği büyük ehemmiyeti belirtmeye mahsus olacaktır. İslâmiyetin fert ve cemiyet olarak insanların yaşayışlarına ve işlerine verdiği önemin maksadı, onları islâmî gayenin sınırladığı belli yönlerde doğru sevk etmek ve bu gidişi düzenlemek, o müslümanlara iyilik getirecek bir yolda yürümelerini sağlayacak esasları koymaktır.

Bundan ötürü islâm'da şeriat koymağa şiddetle ihtiyaç hissedilmiştir. «Hak» sözünün amelî mânâsı olan islâm şeriatı, insanın Rabbi ile olan münasebeti ve insanın insanlarla olan

münasebetine ehemmiyet verir. İslâmiyetin bu münasebetleri ifa etmek hususunda gösterdiği üstün hassasiyet son derece dikkatli bir adalete dayanmaktadır.

İslâm dininde ahlâkın değeri ve mertebesine işaret eden peygamber üslup ve şifa bakımından islâmiyeti, ahlâkın kıymetini ibadet derecesine yükselttiğini göstermektedir. *Hazreti Muhammed, peygamberliğinin bir bakıma ahlâki cihete hasredildiğini söyler. Çünkü o «yalnız güzel ahlâki tamamlamak için gönderildim» ve «islâmiyet güzel ahlâktır» (7), ve «şüphesiz ki kişi güzel ahlâkiyle geceleri namaz kılan ve susuzluğa zor dayanan oruçlu mertebesine yükselir» (8) buyurmuştur. Bu hadiste üzerinde durulacak husus ahlâkın derecesini ibadetin seviyesine yükselten islâmî görüştür. İslâmiyetin teşvik ettiği her güzel ahlâk imandan bir parçadır. Onunla mütehallik olan, Allah'ın sevabını ve rızasını kazanır (9). İslâmiyetin reddettiği her kötü ahlâk insandan bir parça eksildir ve o insan Allah'ın öfkesine ve azabına hak kazanır (10).*

İslâmiyet nazarında iyi ahlâk ve insanlarla güzel muamelede bulunmak, terkedilmesi mümkün olan bir Kemal değil, bilakis İslâmiyetin hayat ve ruhundan gelen bir üstünlüktür. Güzel ahlâk olmasaydı islâmiyet taş kesilir ve donup kalırdı, tâlimatları ruhsuz ve cansız olurdu. İslâm peygamberi ister Rabbi, ister insanlarla olan münasebetlerinde olsun, islâmiyetin vazifelerini yapmak hususunda canlı bir misaldir. Ashabı onun işlerini ve sözlerini ondan ölü olarak değil, canlı olarak telâkki ettiler de islâm ahlâkının sağlam örnekleri oldular (11).

İslâmiyet, cemiyetteki gelişmeleri ve bunların islâm topluluğunun ruhuna icra edeceği değişikliği ve ahlâkın düşeceği kötürüm cansızlık, zafiyet ve musibeti bilhassa peygamberin ve ashabının ölümünden sonra hesaba kattığından, müslümanlar içinde vazifesi ahlâk hayatını koruyacak, ister ibadet olsun ister giriş olsun, islâmî talimatların donmuş ve taş kesilmiş şekillere inkılâp etmemesi için o ahlâki ruh ve kuvvetle destekleyecek bir cemaatin bulunmasını teşvik etmiştir. *«İçinizden sizi hayra çağırın ve iyilikle iş yapın kötülüğü men eden bir cemiyet olsun» (12).* İslâmiyetin ilk zamanlarında bu cemaat zahitler tab'ası idi. İslâmın esaslarını hayatlarında ve işlerinde öyle tatbik etmişlerdir ki dindarlar arasında imân tarihinde en yüksek misâli vermişlerdir. Onların uzuvları, ve kalpleri birlikte ihlâs hususunda aynı derecedeydi. Bu tavırları, isterse Rableriyle alâkalı münasebetlerde olsun isterse bu hayatta insanlarla olan münasebetlerine raci olsun, arada bir fark yoktur.

Zahitler islâm topluluğundaki hareketlerine ehemmiyet vermiş ve kendilerinin islâm toplumuna karşı olan vazifelerini tahdid etmişlerdir. Onlar insanların yaşayışlarına iştirak eder, muayyen bir yaşayış tarzı ile onlardan ayrılmaz ve bir kenara çekilmezlerdi. O, islâm toplumunun kurulmasında onu kuvvetlendirmekte islâmın ruhuna ve ahlâkına iştirak etmesi, insanların sözünde ve fiilinde kendisine uymaları gereken bir önderdir, ve böylece islâm ahlâkını müslümanlar arasında yayar. Bu zahitler muayyen bir tabakaya mahsus değildirler. Zahit türlü ve çeşitli tabakalara mensup bütün müslümanlar arasından ortaya çıkar.

Müslümanların ekserisi bedenî amellerin ve dinî merasimin sahih olmasına dikkat etmişlerdir. Din âlimleri şeriatı tedvin ile meşgul olmuşlar ve çoğunluğun arzu ettiği ibadet ve muamelenin zahirî hükümlerine ehemmiyet vermişlerdi. Ruhî ve ahlâki kısma müslümanlar onları kendi hayatlarına tatbik ederler diye önem vermemişlerdi. Fakat zahirî merasim yanında ahlâki cihete de önem veren bazı âlimler vardı. Bunlar

islâm fıkının ibadet ve ahlâka şâmil olduğunu kavramış kimselerdi (13). Böylece islâm fıkı birbirinden farklı iki istikamette yürümüştür.

Zahirin fıkı uzuvların hareketlerine müteallik hükümleri bilmektir. Bu kısım fakihler ve müftüler ve devletin tayin ettiği kadılar meşgul olmuşlardır. Bir de «batın'ın» fıkı denilen kısım vardır ki islâm şeriatının ruhî ve vicdanî cihetine ehemmiyet verir. Her ikisi ile meşgul olan taifeler birbirinden ayrı yolda hareket etmişlerdir. İkisinin yollarının ayrı oluşu islâm ahlâkının tarihinde en kötü izleri bırakmıştır. İslâm şeriatına dair yazılan eserlerde ibadet ve muamelâta şekilcilğe ehemmiyet verilmiştir. Bunları inceleyenler telif ve okuma metoduna göre hareket ederek şeriatın ruhî cihetinden ayrılmışlardır. Zamanla bu kitapları okuyan müslümanların ekserisine bu kitapların islâm dininin icaplarını tamamiyle ihtiva ettiği fikri yerleşmiştir. İslâm eserlerinde bu istikamet izi görülecektir. Bu müslümanlar kitap şartlarının tahdid ettiği, ve şekillerini tasvir ettiği vazifeleri yaptıkları zaman, onları yapmağa sevkeden sebep ne olursa olsun dinî mesuliyetten kurtulduklarına inanmıştır. Bu merasimi ifa ettikten sonra islâmı hiç alâkası olmayan gibi yalan söyler, hırsızlık yapar, aldatır, dinen yasak olan şeyleri irtikap ederek hareket eder. Bunları yaptıktan sonra kendisine göre orta, başkasına göre de en iyi müslümanlardan olduğuna inandığı vakidir. İslâmiyetin ahlâka verdiği ehemmiyeti kavrayanlar, bu istikamet tehlikesini sezmişler ve onu tenkit etmişlerdir.

Seçkin âlim zahitler; derslerinde ve vaiz meclislerinde islâmiyetin ruhundan uzak kalan fıkı ve fetva kitaplarına yükleniyor ve onlara istikâmet vermeye çalışıyorlardı. Başlangıçta bu tenkit kabul ediliyor ve tenkitçiler hürmetle karşılanıyordu. Her iki grup kendi görüşüne göre hareket etti. İslâm toplumuna giren yeni unsurlarla, islâm toplumunun tekâmül etmesi her iki istikamet birbirinden uzaklaşmasına ve aralarındaki mesafenin genişlemesine yol açmıştı. Fakihler şekliyata önem vermeğe devam ettiler. Anlayışları, hüküm çıkarmaları ve eserlerinde kullandıkları metodlarına yöneltilecek en küçük tenkidi bile kabul etmiyorlardı. Zahitler de eski gidışatlarından döndüler, insanlardan uzaklaşarak bir kenara çekilmeyi ve yaşayışlarında tam selbî bir tavır takınmayı esas prensip olarak tercih ettiler. Bu selbî yaşayışlarına aykırı olan hayatın bütün icaplarını hakir görerek küçümsediler. Böylece fıkı ile tasavvuf arasında gelenek halini alan meşhur mücadele başladı. İslâm ahlâkının esasları bu iki taifeden birinin ifratı diğerinin tefriti arasında ortaya çıkamadı.

İslâmiyetin islâm ahlâkını üzerinde kurduğu temeller; islâm akidesinde yüce Allahın sıfatlarıyla sıkı sıkıya ilgilidir. Müslümanın inandığı bu ilâhî sıfatlar onun hayatında derin izler bırakırdı.

İslâm dinine göre Allahın ilk sıfatı müsavi surette bütün âlemlerin rabbi olmasıdır. Türlü renk ve çeşitli cinsiyetlerine rağmen bütün beşeriyet, derece ve mertebeleri ne olursa olsun, Allahın önünde eşittir. İslâmiyet, insana baktığı zaman ona verdiği ilk esâşlı sıfat beşeriyet fertlerinden her birinin *sorumlu bir insan* olduğudur. Onun akli ve yarıdıştaki kaabiliyeti sorumluluk emanetinin kendisine yüklenmesini gerektirmiş, o da bu emaneti (14) yüklenmiştir. Bu hayatta bakî kaldıkça bu emaneti koruması ve onu kaybetmemesi ona farz olmuştur. İslâmiyete göre bu *sorumlu insan*'ın değeri bu emanete sadık kalarak, icaplarına riayet ettiği ve onları yerine getirdiği nisbetedir.

İslâm dinine göre, Allahın bu kâinat ve hayatta mevcut insanla mü-

nasebeti, ilim, tedbir, yaratmak ve rahmet etmek alâkasıdır (15). O, islâmîyetin islâm ahlâkının yegâne direği kabul ettiği ahiret hayatında *din gününün sahibi*'dir (16). Orada insanların ihtilâfa düştükleri şeylerde aralarında hükmeder (17). Allahın ilmi, insanın hareket ve sözlerinden *gizli olana* ve *açıktaki olana* şamildir (18). O, bu ihatalı geniş ilmi ile insan nerede olursa olsun, onunla (19) beraberdir. Yaratığından gafil değildir (20). Onların işlediklerinden en küçük bir zerre bile ondan kaçmaz (21). Gizlilikleri meydana çıkaran bu ilme göre, Allah, insanı ve ondan başka bütün diğer varlıkları yaratır, merhamet (22) ve adalete (23) dayanan idaresi cereyan eder.

İslâm akidesine göre Allahın sıfatlarına bu şekilde bir bakış bizi aşağıdaki gerçeklere ulaştırır:

1 — *İnsanlar arasındaki eşitlik*: Bu, bütün insanları, birini diğerinden üstün olmadığı bir mertebeye koyan geniş bir uluhiyetin gerektirdiği sonuçtur. İnsanlar yalnız, islâmîyetin kendine yüklediği vazifeleri yaptıkları ve onlara önem verdikleri ölçüde birbirinden ayrılırlar.

2 — *İnsanın yaptıklarından hiç bir şey Allaha gizli değildir*: Bu, ilmi ilâhının şümül ve ihatasının gerektirdiği şeydir. İnsanın işlediklerinden gizlediği veya ilân ettiği her şey Allahın ilmine göre aynı açık ve seçikliktedir. Allah büyük küçük bütün gerçekleri açığa vuran bu ilim sebebi ile insanla birlik ve ona yakındır.

3 — *Kıyamet gününde insanlar arasında hak ile hükmetmek*: «Din gününün sahibi (24)» olan Allah Kıyamet gününde onların arasında hükmedecektir» (25) o günde bütün mahlûkata :Bugün herkes yaptığını alacaktır. «Bu gün zulüm yoktur (26)» diyecektir.

Kıyamet gününde insanlar arasında hükmetmek, mümin insanın kalbine, adalet elinin yetişmeyip ve gizlediği sapık gidişinde, insanların gözlerinden gizli kalan hainliklerinde, münafıklık ve hakikatına aykırı bir şekilde görülmesinde bir fayda olmayacağı esasını yerleştirir. Allahın ilmi onun gizlediği ve aşikâr yaptığı şeyleri ihata eder.

Allah uyumaz, O insanların gözlerinin görmediğini görür. İlâhî adalet kıyamet gününde herkesi gözetlemektedir. O gün onların dilleri, elleri; ayakları kendilerine karşı yapmış oldukları şeyler hakkında şahitlik edecektir. O gün Allah onlara alacaklarını tamamiyle öder ve Allah'ın açık bir gerçek olduğunu öğrenirler» (27).

Bu ve buna benzer gerçeklerin gayesi, islâmîyetin ahlâk kaidelerini zayıflık ve ölümden koruması için onların etrafını tel örgüyle çevirmektir.

Ahlâk kaidelerinin, islâm toplumunda canlı ve gerçek birer vakıa olmaları için onlara inanmayı müslümanların kalblerine yerleştirmiştir ki, insanlar onlara inandıkları ve imanları da gerçekleştiği vakit, kalbleri, iç duyguları ve vicdanları, bu kaidelerin hayatîyetini, kuvvetini, tazeliğini muhafaza eder ve onları kurumaktan ve sakatlanmaktan korur.

İslâmîyetin, bu gerçekleri müslümanların kalblerine yerleştirmek için kullandığı metod, onları, her müslümanın her namazında okumasını farz kıldığı bir kaç kelimedede hülâsa etmiş olmasıdır.

Müslümanların rablerine yalvardıkları en kutlu anlarında, namazlarında okudukları dört cümle üzerinde dikkatle duralım.

İslâmîyet onlara ne okumalarını emretmiştir?

Allahu Ekber...

(Allah Yücedir)

Hamd âlemlerin rabbi olan Allah'a (28)

Rahman ve rahim, din gününün sahibi (29 Allahu Ekber!..

Milyonlarca müslüman, bu cümleyi kalbleriyle ruhlariyle yönelerek huşu içinde günde doksandört defa tekrarlamaktadırlar.

Evet! Allahu Ekber,

Ondan başka mal, mülk, zenginlik, hayat zevkleri ve rütbenin hepsi yok olup giden, devam etmeyen küçük geçici şeylerdir. Bunlar devamsız şeyler olduklarından, islâmîyetin görüşüne göre, bir insanın diğer insana üstün olmasını tâyin için ölçü olmağa lâik değildirler. Allah Büyüktür, ondan başka her şey küçük ve küçüklükte hepsi birbirine eşittir.

Milyonlarca müslüman bu cümle ile bu maddî âlemin varlık âlemine karşı yerini belirttikten sonra namazlarında okumağa devam ediyorlar ve günde onyededi defa: Övme, âlemlerin Rabbi esirgeyen, bağışlayan, din gününün sahibi Allaha'dır, diyor. Milyonların dilleri bu cümleleri söylüyor. Bunlar, müslümanların hayatlarında, temizliğin ve kutluluğun hükmü sürdüğü anlar namazlarında, kalbleriyle kalıplarıyla Yüce Allaha yönelerek okumaları için, islâmîyetin Allahın sıfatlarından seçtiği sıfatlardır ki müslümanları kulluk bakımından eşit bir derecede birleştirir. Orada zengin zenginliği ile fakire karşı, kuvvetli kuvveti ve rütbesi ile zayıfa karşı kendini üstün göremez. Hepsi «Esirgeyen bağışlayan, din gününün sahibi» adaletine nispetle birbirine eşit mesafede bulunur. Her şeyi kaplayan rahmeti (30) ve zulüm olmayacak din günündeki adaleti hepsine şamil olur. «Zerre miktarı iyilik yapan onu görecektir, zerre miktarı kötülük yapan, onu görecektir.» (31) Bu, İslâmîyetin yüksek idarelere inanmayı sağlamak için takip ettiği yoldu. Müslümanlar da onlara inandılar. Ama; imanlarının derecesi kuvvetli ve zayıf olma bakımından değişir. Bundan dolayı, islâmîyetin ahlâk kaidelerini koruma hususunda başvurduğu vesileler çeşitli olmuştur. İslâm şeriatının koyduğu kanun ve cezalar, ahlâkın varlığını ayakta tutabilme vasıtalarından biridir. Bunlar hayatlarında inhiraf edenleri doğru yola çeker götürür.

Maddî devletin cihazları hedefe ulaşmaktan aciz kaldığı zaman, insanın emredildiği Allahın sıfatlarına inanmasıyla yüksek ahlâkî kaideleri muhafazaya başlar ve onların hayata tatbikini temin eder.

İşte, bu vicdana bir sakatlık katılık ârız olduğu zaman, insanî, adalet gizli ahlâktan inhiraf eden kimseleri yakalamaktan aciz olmasından, ahiret gününe iman etme zarureti doğar. Çünkü o zaman her şeyi bilen Allah insanlar arasında hükmedecektir.

Hak din, olması itibariyle, İslâmîyette ahlâkın gayesi, insanlar arasında adalettir. Gizli ve aşikâr az ve çok olan zulmün kişide, malda ve namusta kalktığı dikkatli bir adaletle gerçekleşir. Bu adaletin başka bir gayesi daha vardır: Yüksek insanî ideleri araştırmaktır.

(1) Tevbe: 38, Nisa: 104, 169, Muhammed: 32.

(2) Ra'd 17, Şura 24, İsa 81.

(3) Casiye 38, Zariyat 23, Yunus 53, 55, Nebe 99.

(4) Müminun 63, Zümer 69, 75, Enbiya 112 Sad.

(5) Kaf: 20.

(6) Muvatta, Şevk ile beraber 4/256.

(7) Muhtasar Kenzel Umumal 2/132 Müslim.

(8) Muhatta şerh ile beraber 4/255 Muhtazar kenz.

(9) Buhari el-edeb, el-müfreal 108-110-55-57 beden rivayet edilmiştir. El-ummal 2/131 müsnes'el İman Ahmed b. Han.

(10) Nahl 19, Zümer 60, 72, Müminan 35, 75.

(11) İbni Haldun Şira el Sail 15.

(12) İmran 154.

(13) Bundan sonra İslâm dinine dair yazılar.

(14) Ehzab 72, Ebus-Sual tefsirine bak 6/804/806.

(15) Burada Aristo felsefesinin Allaha ispat edilmesine çok gördüğü bu münasebete işaret etmeği faydalı görüyoruz.

Bu felsefeye göre Allah bu âlemin hareket ettirenidir. Fakat kendisi bu hareketten mahrum elleri bağlıdır. (B. Russel, History of western philosophy, P; 168. W. Duvant, story of philosophy, P. 57-58, Yusuf Kerem tarih el felsefe el-yunaniye 237, Macit Fahri, Aristotalisel muallim el evvel 101).

O bu felsefede kemal sıfatıyla muttasıf ise de bu kemal haddi zatında eksikliklidir. Çünkü onun kemali zâtı mânası onun düşüncesi kendi varlığını aşamaz. Her nekadar mümkün değilse de faraza, kendinden başka bir şey düşünmüş olsa, kâmil olmayan bir şeyi düşünmüş olur ki bu onun kemalini eksiltir. (B. Russel, 168-169 Yusuf Kerem 237, Macit Fahri 100-101).

Bu felsefenin zorunlu neticesi şudur. Bu felsefeye göre Allah'ın bizim hakkımızda ve yaşadığımız bu âlem hakkında bir şey bilmemesi gerekir. (Aristo, Maba, a el tabi'a kitap 12, fasıl 9 sayfa 10740 satır. 20 VD) Varlıklar zatından başka bir şey bilmiyor ve konuşmuyorsa bu kâinatın yapıcı illeti olması imkânsızdır. (İslâm tabirine göre bu kâinatı yaratmak imkânsızdır.)

Çünkü yaratmak ve yapmak akıl sahibi varlıklardaki anlayış ve kavrayışla alakalıdır. (Macit Fahri, 101 W. Duvant 57) Aristonun felsefesi şöyle netice verir. Bu âlemden hiç bir şey bilmiyen Allah onun idaresiyle de ilgilenmez.

(16) Fatiha 3.

(17) Secde 25, Hac 17.

(18) Taha 110, Kasas 69, Bakara 220.

(19) Hadid 4, Mücadele 7, Zuhuruf 80, Kaf 16-18.

(20) Müminur 17, Hud 123, Neml 93.

(21) Yasin 6, Sebe 3.

(22) Bakara 29, Furkan 2, Lukman 10-11, Müminun 12.

(23) Yunus 2, 3 Ka, D 2.

(24) Mümin 63, Zümer 69, Müminur 17, Bakara 281.

(25) Fatiha 3.

(26) Yusuf 64-92, Mümin 110-119.

(27) Müminun 17.

(28) Nur 24-25

(29) Fatiha 1-3.

(30) Araf 155.

(31) Zilzal 7-8.

BİR AÇIKLAMA

Mecmuamızın 25. sayısında açmış olduğumuz yarışmaya, uzatmış olduğumuz gün sonuna kadar bir çok okuyucumuz katılmış ve gelen incelemeler tasnif edilerek daha önce ilân ettiğimiz jüri heyetine takdim edilmiştir. Ancak Haziran ayının imtihan ayı olması ve jüri heyeti üyelerimizin çoğunluğunun da İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünde öğretim üyesi bulunmaları sebebiyle henüz yarışma sonuçları alınamamıştır. İnşallah çok kısa bir zamanda neticeleri alarak muhterem musabıklara ve okuyucularımıza durumu ilân ederiz.

Hürmetlerimizle

İSLÂM MEDENİYETİ

Fıkıh

İslâm, Günah ve Tевbe

Ziya KAZICI
Kandıra Lisesi
Din Bilg. Öğretmeni

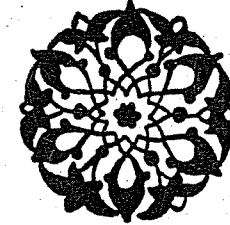
İNSAN, ruh ve beden denilen iki varlıktan meydana gelmiştir. O, Allah'ın verdiği akıl yüzünden diğer yaratıklardan daha farklıdır. Allah'ın insanda yakmış bulunduğu akıl ışığı, kendisini yaratılış gaye ve sebebine uygun bir şekilde hareket etmeye zorlar. İslâm, insanı mükellef kılarken, ona mukaddes emaneti yüklemiştir.

Yeryüzüne halife olarak gönderilen insan, ayni istikametlere giden iki yol ile karşı karşıya bulur kendisini. Bu iki yoldan birine girme serbestisinde olan bu varlık, Allah'ın kendisine verdiği ve Peygamberlerin risaleti ile desteklenen akli sayesinde ya hak yola girecektir, yahutta dışı şeytan ve nefis tarafından süslenmiş, fakat sonu sefaletle bitecek olan diğer yola girecektir. Nasıki mes'uliyeti başkasını ilgilendirmezse, bu yollardan birine girme hürriyeti de, başkalarını ilgilendirmez. O, hür ve müstakildir.

İnsan, yaratılıştaki meleklerden farklıdır. Ona nefis verilmiştir. Bu yüzden İslâm, insanı melekler gibi her türlü günah ve kötülüklerden uzak bulunan bir varlık olarak kabul etmez. İnsan çeşitli bedenî zaaflarından dolayı günah bataklığına girebilir. Cesetle ilgili ağırlıklar, insanı şehvet uğurumuna yularlayabilir. İslâm, bütün bunları kabul ediyor. Nefs, Şeytan ve ağırlıkların günaha sürüklediği insan, kendi nefesine zülm edince Rahmet-i İlahîden tard edilmez. İslâm'da ona açık bir kapı bırakılmıştır. İşte bu kapı tevbe kapısıdır, bu kapı hiç bir zaman kapanmaz. Nitekim Mevlânâ Mesnevisinde şöyle der:

«Cennetin Tanrı rahmetiyle sekiz tane kapısı var, oğul. O sekiz kapıdan biri de tevbe kapısıdır.

«Öbürlerinin hepsi de bazan açılır, bazan kapanır, fakat tevbe kapısı hep açıktır.» (1)

Fert, günah işlediği zaman tamamen lânetlenmiş olarak kabul edilmez İslâm'da. Onun için henüz açık bir kapı vardır. Dilediği zaman bu kapıdan içeri girer. Bu girişte kendisini engelleyecek herhangi bir sebep yoktur.

İslâm, peygamberler dışında herkesin hata işleyebileceğini kabul eder. Hatta bir dereceye kadar peygamberler de bu duruma düşerler. Resûlullah (S.A.V.) «*Adem oğlunun hepsi hata edicidir. Hata edenlerin en hayırlısı tevbe edenlerdir*» diye buyurmaktadır (2). Bu hadis-i şerifte günahkârlar için bir ümit kapısı aralanmaktadır. İslâm, günahlarından dolayı ümitsizliğe kapılan insanı istememektedir. Allah'ın rahmetinden hiç bir zaman ümit kesilmez. O, dilediği günahı af edebilir. Günahın çokluğu bile tevbe etmeye ve bu kapıdan içeri girmeye bir engel teşkil etmez. Zira Allah Kur'anın Zümer sûresi 53. âyetinde şöyle buyurur: «*Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz*». Bu âyet, günahların kasvetli bataklığında yüzen insanın kalbine ılık bir su serpmektedir. Bu saf ve temiz su, çölün kızgın sıcağında bunalan insanın, gördüğü vahaya doğru koşması için son bir gayret sarf etmesini gerektirir.

Şüphesiz ki, günah istenilen ve arzu edilen bir şey değildir. Fakat bununla beraber arzulanan şey, günahta ısrar etmeyip tevbe ağacının dallarına uzanıp onun temiz meyvesinden yemektir.

Suç işleyen çocuk, babasının korkusundan evini tamamen terk edebilir. Fakat gerçeği anlattığında, yaptığına pişman olup bir daha işlemeceğine söz verdiği zaman, babası tarafından af edilceğini bilirse evini terk etmez. Hatta bu af ediş, onun ruhunda, babasına karşı derin bir sevgi beslemesine vesile olur. Psikolojik bir etki altında kalarak bir daha aynı hatayı işlememeye azami gayret sarf eder. Hatasından dönen ve bir daha işlememeğe söz veren bir kimseyi babası af eder de, en büyük merhamet sahibi ve af etme şanına sahip olan Allah af etmezmi? Elbetteki af edecektir. Nitekim bir Hadis-i Şerifte Peygamberimiz, Rabbinden şöyle rivayet eder:

«*Allah halkı yaratınca Levhine —ki Allah indinde o Arş'dan üstündür— «rahmetim intikamıma galiptir» diye yazmasını (kaleme) emr etti.*» (3) Buharî'nin Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği bu hadis, Allah'ın mahlukatına karşı ne kadar şefkatli ve merhametli davranacağını göstermektedir.

İslâm, diğer bazı dinlerde olduğu gibi, insanı doğuştan günahkâr saymaz. Doğarken günahsız ve temiz bir fitrat üzerine doğar. Çünkü insan en güzel bir şekilde yaratılmıştır. Onun yoldan çıkması daha sonradır. (4) Buna rağmen tevbe ettiği zaman tevbesi hemen kabul edilir. Nisâ sûresinin 17. âyeti bunu açıkça ortaya kor. Elmalılı merhum, Bakara sûresi 38. âyetinin tefsirinde şöyle der: «*O, okadar merhametli bir Allah'tır ki, kulunu bir kere terk edivermekle ülelebed terk edivermez. Kulu dönüp tevbe ettikçe, İblis gibi ısrar etmedikçe yine bakar, yine bakar, namütenahî bakar, bir oldu, iki oldu, nihayet üç oldu. Yetişir artık demez, sayısız olarak döner bakar, çünkü rahîmdir. Tevbe esasen rücu etmek, aslı sabıka dönmek demektir. Binaenaleyh kula nisbet edildiği zaman ârâzî olan günah halini bırakıp aslî olan sâlih haline dönmek demek olur. Allah'a nisbet edildiği zaman talî olan nazâr-ı gadaptan aslî olan nazâr-ı rahmete dönmek mânasını ifade eder.*» (5)

İslâm'a göre tevbe etmek isteyen, hiç bir kimsenin aracılığına başvurmak zorunda değildir. O ne bir din adamı huzurunda, ne de belli ma-

betlerde tevbe etmek mecburiyetinde değildir. İsteddiği yer ve zamanda günahının af edilmesi için Rabbine yalvarabilir. Hatta Buharî ve Müslimin Sahihlerine aldığı bir hadiste Resûlullah (S.A.V.) «*Hiç bir gölgenin olmadığı zamanda, Allah yedi kişiyi arşının gölgesinde barındırır. Bunlardan biri de; hiç kimsenin olmadığı bir yerde Allah'ı anarak göz yaş döken kimsedir.*» diye buyurarak, insanın her türlü riya ve gösterişten uzak olarak Allah'a günahını itiraf edip bir daha işlememeğe söz vermesini istemiştir.

Hıristiyanlıkta, insan zaten günahkâr olarak dünyaya gelmiştir. İsa, insanların günahlarını temizlemek için çarmıha gerilmiştir. Bu günah, Adem'in işlediği günahdır. Diğer günahlar için de hıristiyan, tek başına tevbe edip günahlarından kurtulamaz. Çünkü mutlaka bir din adamının huzurunda para ile günahın af edilmesi için yapmış olduğu hatayı itiraf etmelidir. Bu şekilde bir itiraf yine mutlaka Kilisede olmalıdır. Aksi takdirde, hata eden hıristiyanın tevbesi Allah'a ulaşmaz. Allah bunun günahlarını af etmez. Çünkü din adamları bir nevi avukatlardır. Evet onlar, Allah ile kul arasına girip avukatlık vazifesini icra ederler. Yine din adamları, istedikleri günahı af eder, istemediklerini de af etmeyecek, sahibini afaroz ederler:

«*Yahudiler farslarla birlik olup, Kudüs'teki iki kiliseyi yıktıktan sonra bütün imkânlarını yok ettiler. Ağaçtan haç yapıp parçalıyorlardı. Herakliyüs başa geçip Farsları bir hile ile yenince Şam ve Mısır gezip görmek için İstanbul'dan hareket eder: Yahudiler yolda onu karşılayıp kendilerine kötülük yapmaması için teminat alırlar. Fakat buna rağmen hıristiyanlar durumu anlatınca: o, verdiği sözü bahane etmek ister. Rahip ve papazlar, bu sözün kendisini bağlamayacağını söyleyerek aynı zamanda her sene kefarete olmak üzere ve bütün hıristiyanların cuma günü oruç tutacaklarına ve onları öldürünce hiç bir günahı olmayacağını söylerler. Onların teklifini kabul ederek hemen yahudilere karşı çok çirkin ve şen'î bir katliama girişti. Bu hadisede gizlenen ve kaçanlardan başka Şam ve Mısır gibi rum memleketlerinde hiç bir yahudi bırakılmayacak derecede onları darmadağın etti.*» (6)

Günah işleyen kimse, eğer Musevî ise durum daha değişik bir vaziyet arz eder. Tevrat'ın Levililer bölümünün izahına göre, günahlar toplu olarak cemaat önünde itiraf edilir. Senenin belli bir gününde bütün yahudiler günahlarını itiraf ederler. Bu aynı idare eden başhaham, herkesin itirafından sonra günahları toplu olarak bir hayvana aktardığını söyleyerek o hayvanın (ekseriya boğa) kurban edilmesini emr eder. Bazan da bir teke, insanın işlediği günahları yüklenmek zorunda bırakılır. Bu durumda da, musevilerce güvenilir bir kimseye bu hayvancağız teslim edilerek ıssız, susuz ve bitkisiz bir göl ortasına bırakılıp yırtıcı hayvanlara yem olması, veya aklıktan ölmesi için götürülür. Böylece bir akü doldurulur gibi günahlar hayvanların üzerine yüklenir. Yahova ancak bundan sonra, sevgili kavminin günahlarını af eder. Aksi takdirde günahlar af edilmez. Hele bir boğa kurban edilip veya bir teke göle bırakılmadıkça günahların af edilmesini beklemek, boşuna bir bekleyiş olur.

İlkel toplumlarının bazısında tabu olarak kabul edilen şeye bakıldığı, veya ona dokunulduğu zaman, inanca göre ya bu işi işleyen kişi, veya bütün klan kendisini suçlu sayarak, günlerce kendilerini çeşitli

eziyetlere maruz bırakırlardı. Klan fertlerinden herhangi birinin işlediği bir hata, klanın bütün fertlerini içine alacak kadar yaygınlaşırdı.

Cahiliye çağı arabı da aynı düşünceye sahipti. Onlarda da kabilecilik bütün taassubuyla hüküm sürüyordu. Kabile taassubu ve kan gütmeye son derece ileri gitmişti. Bu taassup ve kan gütmeye dâvası cehalet esaslarına dayanıyor ve atasözü haline gelmiş bulunan «zalim olsun mazlum olsun kardeşine yardım et.» cümlesi bunun bayraktarlığını yapıyordu. Bu tür düşüncede olan sadece arap değildi. Dünyanın belli başlı ülkelerinde de durum, bundan farklı sayılmazdı.

Doğuştan bazı zümre ve kişileri imtiyazlı sınıf olarak kabul etmeyen İslâmiyet, hiç kimseyi de günahın üstünde kabul etmez. Ona göre kötülük yapan kim olursa olsun mutlaka cezasını çekmelidir. İslâmiyet bu konuda inananları, Brahmanizm'de olduğu gibi sınıflara ayırıp bir sınıfı hareketlerinde tamamen serbest bırakmaz. Halbuki Brahmanizm'de: «Mukaddes kitap sayılan Rig Veda'yı koruyan bir Brahman, fiil ve günahları ile diğer üç zümreyi darmadağın etse dahi yine af edilmiş sayılır. Şiddetli ihtiyaç ve zaruri anlarda bile hükümdarın Brahmalarından vergi alması caiz değildir. (Monoşastr 9. bab) Eğer bir Brahman ölüme müstehak bir suç işlerse bir hakim ancak onun saçlarını tıraş edebilir. Fakat diğer zümreden olursa öldürülür. (Monoşastr 9. bab). (7)

Biraz yukarıda söylediğimiz gibi, İslâm herhangi bir zümre ve sınıf tanımaz. O, belli bir aile veya kabilenin dini değildir. Buharî ve Müslim'in birlikte rivayet ettikleri şu Madis-i Şerif, bu konuda gerçeği ortaya koymaktadır: Beni Mahzûm kabilesinden bir kadın hırsızlık etmiştir. Şer'i hüküm kadının cezasını görmesini gerektirir. Fakat bazı kimseler, bu kadının cezaya çarptırılmaması için Resûlullah (S.A.V.)e müracaat ederler: Hz. Aişe (R. Anhadan) rivayet edildiğine göre Resûlullah (S.A.V.): Allah'ın hudûdundan bir hadd hakkında şefaath mı ediyorsun? demiş; bundan sonra ayağa kalkarak hutbe okumuş ve: «Ey nâs! sizden öncekiler ancak ve ancak şu sebeple helâk olmuşlardır: Aralarında şerefli biri hırsızlık ederse onu bırakırlar; zayıf olan çalarsa ona haddi tatbik ederlerdi, ilâh...» (8)

İslâm, Peygamber (S.A.V.)in ilk halifesi olan Hz. Ebûbekir'in hilâfeti devr aldığı zamanda «En zayıfınız, hakkını almaya kadar yanınızda en kuvvetlidir. En kuvvetliniz de ondan hakk almaya kadar yanınızda en zayıftır.» sözlerinde ifadesini bulurken, «Hak kuvvetlinindir,» Mak-yavelist görüşünü tamamen redd eder. Şer'i hükümlerinin tatbikatında hiç kimseye özel bir muamele gösterilemez. Hiç kimse de başkasının işlediği hatadan dolayı mahkûm edilemez. Herkes ancak kendisinin yaptığından sorumludur. «Kim doğru yolda giderse ancak kendisi için doğru yolda bulunur. (Sevap kendisinedir.) Kim de sapıklık ederse, yalnız kendi aleyhine sapıklık eder. (Cezasını çeker.) Hiç bir günahkâr da başkasının günahını taşımaz. Bir de biz bir peygamber göndermedikçe azap etmeyiz.» (9)

Bir kişinin işlediği günah yüzünden bütün insanlığın günahkâr kabul edildiği hristiyanlıkta, ilkel dinlerde olduğu gibi kollektif bir günah fikri vardır. Bizler, daha hiç bir şey başlamadan önce, ilk yaratılıştan suçluyuz. Haberimiz olmadan ve biz yokken aleyhimize bir dâva açılıyor. Bir kişinin işlediği suçtan dolayı mahkûm ediliyoruz. Bu mahkûmiyet ise, tanrının oğlu olan İsa'nın, insan suretine girip kendisini çarmıhta öldürtmesi ve sonra insanlar yerine Cehenneme girip üç gün

orada kalmasıyla af ediliyor. Garp Medeniyeti bu tür bir kurtuluş ve azat edilme fikri üzerine kurulmuştur.» Onlar yemek yerlerken, İsa ekmek aldı, şükran duası edip parçaladı, ve şakirtlere verdi ve dedi: Alın yeyin bu benim bedenimdir. Ve bir kâse alıp şükür etti, ve onlara vererek dedi: Bundan hepimiz için. Çünkü bu benim kanım, günahların bağışlanması için birçokları uğrunda dökülen ahdin kanıdır.» (10)

İnsanlığın saadetini temin etmeyi gaye olarak seçen din ve kanunlar, hükümlerini koyarken, bunlara karşı gelen veya tatbik etmeyenlere karşı cezai müeyyideler koymuşlardır. Bu cezalar, işlenen suçun cinsine göre küçük veya büyük olabilir. Müeyyidelerin tatbik edilebilmesi için şahitlerin doğru söylemesi gerekir. Şüphelerin varlığı anında ise hüküm kendiliğinden düşer.

Cezanın tatbiki hususunda İslâm, son derece dikkatli davranır. Şahitlerin durumunu inceler, onların daha önce yalancılıkla itham edilmiş olmaları gerekir. Yalan yere şahitlik ettikleri sabit olan kimsenin şahadeti kabul edilemez. Zaten yalan şahitlik en büyük bir günah olarak isimlendirilir. Kesinlikle doğruluklarına kanaat geldikten sonradır ki hükmün infazına geçilir.

Zina yapan kimse eğer evli ise cezası recm edilmektir. Ama bu rastgele birkaç kişinin, herhangi bir şekilde görmesi ile tatbik safhasına konmaz. Zira bundaki şahadet çok önemlidir. Doğruluklarından şüphe edilmeyen dört kişi bu fiilin vukuu anını mutlaka görmüş olacaklardır. Üç kişi gördüklerini söyler de biri iyice göremedim dediği anda, hüküm kendiliğinden sakıt olur. Onu işleyen kimse recm edilmez. Fakat şahitler, yalan şahitliği yüzünden seksen değnek ile cezalarını çekerler. Nitekim Kur'an-ı Kerim'in Nûr sûresinde Allah Teâlâ şöyle buyurur:

«Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup ta, sonra dört şahit getiremeyenlere derhal seksen değnek (hadda) vurun. Hem onların şahadetlerini ebediyen kabul etmeyin.» Bu sûrenin dördüncü âyetinde böyle buyururken, 23. âyetinde de şöyle kötüler bunları:

«Hiç şüphe yok ki; namuslu, kendi halinde mü'min kadınlara (zina iftirası) atanlar dünya ve ahirette lânet olunurlar. Hem onlar için pek büyük bir azap vardır.» Bu konu ile ilgili birçok âyet ve hadis mevcuttur. İnsan nefsinin yok olması, elinin kesilmesi veya kendisine yüz kızartıcı bir suç isnad edildiği zaman, bunu söylemekle hemen iş bitmiyor. Suçlu durumunda olanlara pek çok kolaylıklar gösterilmiştir. Hadis kitapları «Cezalar» bölümlerinde bunu uzun uzadıya anlatırlar. Kesilmek istenen insan elidir. Öldürülmek istenen bizzat insandır. Taibatiyle bu gibi konularda çok titiz davranmak zorunluğu vardır. Kendileri inkâr ettiği zaman, bunlara hadd vurulmaz. Hatta, bu gibi konularda kendilerine inkâr etme tavsiye bile edilir. Maiz olayı ile diğer olaylar göz önündedir.

Diğer bazı dinlerde bu konu, en ufak bir şüphe üzerine maznûnun aleyhine tecelli eder. Burada hristiyanlıktan bir örnek verelim:

«Ve eğer sağ gözün sürçmene sebep oluyorsa, onu çıkar, ve kendinden at; çünkü senin için âzandan birinin yok olması, bütün bedenin Cehenneme atılmasından iyidir. Ve eğer sağ elin sürçmene sebep oluyorsa, onu kes, ve kendinden at; çünkü senin için âzandan birinin yok olması, bütün bedenin Cehenneme gitmesinden iyidir.» (11)

Yeryüzüne halife olmak için yaratılan Âdem, niçin günahla imtihan

ediliyordu? Bu sorunun cevabını Seyyid Kutub «Fî zilâ'il-Kur'an» adlı tefsirinde şöyle izah eder:

«Adem niçin imtihan ediliyordu? İlk andan itibaren yeryüzünde halife olmak için yaratılan bir mahluk iken, niçin Cennete girip oradan yeryüzüne indirildi?

«Bana göre bu tecrübe, yeryüzünde halife olacak şahsı yetiştirmek için yapılmıştır. Varlığında gizlenmiş olan kuvvetleri uyarmak, onu sapıklıkla savaşa hazırlamak, acıları, tattırmak, pişmanlığı yudumlatmak, düşmanını tanıtmak; bütün bunlardan sonra da emin olan sığınağa iltica ettirmek için yapılmıştı.

«Yasaklanan ağacın hikâyesi, şeytanın lezzetle vesvese vermesi, günah işlemek hususunda verilen sözü unutmak, sarhoşluktan sonra ayılma, nedamet ve af dileyiş... Değişik bir tecrübe şekliydi bu. Allah'ın rahmeti bu mahlukun hilâfet makamına ilerde benzerleri ile çok kerre karşılaşacağı şeylere ve şeytanla olan mücadelesine hazırlıklı olarak inmesini icabettirdi. Bu, bitmeyen savaşa bir hazırlıktı... Bu hal insana bir dersti.» (12) İlâhî kudret, halife olacak olan insanı deniyor, onu alıştırtıyor ve sonunda ona tevbe edip tekrar Rabbine iltica etmesini lutf ediyor. Adem ve günah, ilk insan ve ilk tevbe. Sahibini yeryüzüne halife olarak indiren günah. Sonuç olarak çok güzel bir günah. Evet sahibini yeryüzüne halife yapan günah. Şazeli adeta bu günahla övünerek ondan söz eder. Af edilmesi için insanların uğrunda can vermesi gerekmeyen günah. Bağışlanması için, karanlıklar dünyasına inip orada Cehennem azabına duçar olunmayan günah.

İslâm, insanın günah kompleksi ile ümitsizliğe düşmesini istemez. Günah ve yasaklama duygusu, cemiyetin düzen ve intizamını sağlayan en önemli amillerden biridir. Bununla beraber, hiç kimse bütün hayatı boyunca günah işlemedi, diyemez. İnsan mutlaka hata eder. Önemli olan bu hatada ısrar etmeyip hemen tevbe etmektir.

Allah, mülkündeki hakimiyet, faaliyet, rızık verme ve günahları bağışlamada yegâne galiptir. Af edişinde hiç bir vasıtaya ihtiyaç görmez. Onun rahmeti herşeyi kapsar. En'am sûresinin 12. âyetinde şöyle buyurur:

«De ki: Göklerde ve yerde olanlar kimindir? Allah'ındır de. O, rahmet etmeyi kendi üzerine almıştır, and olsun ki, sizi varlığı şüphe götürmeyen kıyamet gününde toplayacaktır. Hüsrana düşenler, işte onlar inanmazlar.» Bu âyeti tefsir ederken S. Kutub şöyle söyler:

«Şüphesiz bu mülkün sahibi odur. Tesbih ve tenzih ederiz O'nu. Bu konuda hiç kimse münazaraya girişemez. Fakat Hakk Teâlâ kendi fazlı ve ihsanı olarak rahmet etmeyi de üzerine almıştır. Ve bunu doğrudan doğruya iradesi ve meşiyetine binaen benimsemiş ve bu konuda onu zorlayan hiç bir sebep bulunmadığı gibi, hiç kimsenin de niçin böyle yaptığını demeye yetkisi yoktur. O'nun engin iradesi ve yüce Rübûbiyeti bunun böyle olmasını icap ettirmiştir. Hak Teâlâ'nın yaratıklar üzerindeki hükmünün ana kaidesi rahmettir. Dünya ve ahirette insanlara karşı muamelesinin ana dayanağı rahmettir. Şu halde rahmet kaidesine inanmak bir bakıma İslâm Düşüncesinin ana umdelerindedir. Hatta zaman zaman meşakkatlerle denemek konusunda bile olsa her şeyde asl olan Allah'ın kullarına rahmetidir.» (13)

Müslim'in bildirdiğine göre Peygamberimiz şöyle demiştir: Ruhumu kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, siz günah işlemeseydiniz,

Allah sizi götürüp yerinize günah işleyip istiğfar eden bir kavim getirirdi. Onların günahlarını mağfiret ederdi.» Şüphesiz burada günaha teşvik diye şey söz konusu değildir. Asıl olan işlenen bir hatadan dolayı, hemen istiğfar edip günahın bağışlanmasını dileme zevkını tatmaktır. Yapılan hatadan dolayı pişman olmaktır. Günahta ısrar edip, tevbe etmeden ölümlü yüzyüze gelen kimse için «Kim de, zerre miktarı bir kötülük işlerse onun cezasını görecektir.» (14) âyeti nâzil olmuştur.

Mü'min, günahlarından dolayı devamlı tevbe etmelidir. Zira o, korku ve ümit arası bir menzilde bulunmak zorundadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki kişi, «Ben şu kadar günah işledim. Artık günahlarım bağışlanmaz. Batacağı kadar battım,» diyemez. Çünkü şirkten (Allah'a ortak koşma) başka bütün günahları Allah dilerse af eder. Zerre kadar bir imana sahip olan kimse de mutlaka Cehennemden çıkacaktır. İşte, günah ve tevbe ile ilgili olarak İslâm inancı budur.

(1) Mevlânâ: Mesnevi, c. 4, s. 202. Çeviren: Veled İzbudak, M. E. Basımevi, İst. 1966 (5. Baskı)

(2) Süneni İbni Mace'den naklen: İslâm'da Tevbe, s. 23, İsmail Karaçam, İleri Sanat Mat. (2. Baskı) Özek Yayınevi.

(3) Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih, c. 9, s. 9, Terc. Kâmil Miras, Türk Tarih Basımevi, Ankara - 1971.

(4) Kur'an: Tin/4-5.

(5) Elmahlı Hamdi Yazır: Hak Dini Kur'an Dili, c. 1, s. 326, Nebioğlu Basımevi, 1960 (2. Baskı)

(6) Ebu'l-Hasan Ali Nedevi: Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybettir: s. 27-27. Terc. İbrahim Düzen, Mustafa Topuz, Çelikkilt Mat. İstanbul 1966.

(7) Ebu'l-Hasan Ali Nedevi: Müslümanların gerilemesiyle dünya neler kaybettir, s. 38, Terc. İbrahim Düzen, Mustafa Topuz, Çelikkilt mat. İstanbul 1966.

(8) Ahmed Davudoğlu: Selâmet Yolları, c. 4, s. 45, Nurettin Uycan Mat. İstanbul 1967.

(9) Kur'an: İsrâ/15.

(10) İncil: Matta/26: 26-28.

(11) İncil: Matta/5:29-30, Markos/9:43-47

(12) Seyyid Kutub: Fî zilâ'il-Kur'an, c. 1, s. 119. Terc. Emin Sarag, İ. Hakkı Şengüler, Bekir Karhğa, Ahmet Sait Mat. İst. 1970

(13) Seyyid Kutub: Fî zilâ'il-Kur'an, c. 5, s. 109-110. Terc. M. Emin Sarag, İ. Hakkı Şengüler, Bekir Karhğa, Ahmet Sait Mat. İstanbul 1973.

(14) Kur'an: Zilzâl/8.

TASHİH: Geçen sayımızda bu sahifelerde çıkan «Tedavide Düânın Rolü» başlıklı yazıda sahife: 12'de, 38 nottaki Nahl sûresinin 69. âyetinde bir vav fazla düşmüş ve 39. nottaki İsrâ sûresi'nin 82. âyetine ait olan «Lilmü'mimin» kelimesi altındaki âyete geçmiştir. Düzeltir, özür beyan ederiz.

İslâm Medeniyeti

RUBAİ

BİR BİR BIRAKIP GÖÇTÜĞÜMÜZ YERLERDEN
SESLER GELİYOR HER GECE MEHTERLERDEN
KALBİM DİYOR: «EY GÖKYÜZÜ, İNMIŞ OLAMAZ
HAŞMETLİ FETİH SÜRESİ MİNBERLERDEN.»

Arif Nihat ASYA

Tasavvuf

KENDİNİ TANIMAK

— I —

İmam-ı Gazalî
Türkçesi:
Mürsel SIRADAĞ

Ey hakikat yolcusu, şunu muhakkak bilmiş ol:
İslâm dört esas üzerine kurulmuştur. (1)

Bu esaslar:

- 1 — Nefsî bilmek.
- 2 — Allah'ü Teâlâ'yı tanımak.
- 3 — Dünyanın ne olduğunu öğrenmek.
- 4 — Ahiret hakkında ilim sahibi olmak.

Bu dört esasın ikincisini öğrenmek, bütün insanlara vaciptir. Bu ise, her insanın kendi nefsinin bilmesi ile mümkündür. Zira insan nefsinin öğrenmedikçe kendisini tanımadıkça, o kimseyi Allah (C.C.) bilgisine götüreceği hiç bir yol, kapı ve çare yoktur. Çünkü nefis bilgisi Allah'ü Teâlâ'yı bilmenin, O'nu tanımanın O'nu öğrenmenin yegâne anahtarıdır. Anahtarsız bir kapıyı ise, başka bir aletle güzelce açmak aklen mümkün değildir.

Sevgili Peygamberimiz (A.S.) bir hâdislerinde şöyle buyurmuşlardır:

— *Kim nefsinin tanır, muhakkak o kimse Rabbinin da bilmiştir.* (2)

Yine nefsinin hakkıyla bilen bir kimse için, Allah (C.C.) bilgisine ulaşma zarûreti vardır.

Geçmiş Peygamberlerin kitaplarında aşağıdaki cümlenin kayıtlı olduğu rivâyet edilmektedir:

— *Ey insan! nefsinin bilki, Rabbinin da tanıyasın.*

İncil'de şöyle buyrulmuştur: (3)

— *Ey insanlar nefislerini tanımayan, bu vesile ile de Allah'ü Teâlâ'yı tanımama bedbahtlığına uğrayan kimseler gibi olmayınız.*

Evet, Hz. İbrahim (A.S.)'ın Tevhid dinini, nefislerini tanıyama bedbahtlığına uğrayan, mağrurlardan başka kim inkâr

edebilir!.. Evet, âdi ruhlulardan başka kim İbrahim'in dininden yüz çevirebilir? (4)

Evet, nefislerini tanımayan, ondaki ilâhî incelikleri öğrenme lüzumunu duymayanlardan başkası Tevhid dinini inkâr yoluna sapamaz.

Allah Teâlâ Fussilet sûresinin 53 ncü âyetinde şöyle buyurur:

— *Gerek âfaakda, gerek kendi nefislerinizde, âyetlerimizi, yakında onlara göstereceğiz. Nihayet onun hak olduğu şüphesiz kendileri içinde apaçık meydana çıkacaktır. Rabbinin her şeye hakkıyla şahid olması sana kâfi değil mi?* (5)

İNSANIN YAPISI

İnsan iki ayrı maddeden yaratılmıştır.

- 1 — Cesed...
- 2 — Kalb...

CESED :

İnsan oğlunun vücudunu ve dış varlığını teşkil eden cesedini biraz izah etmek istersek onun, deri, et, sinir, damar, kan, kemik ve ilik gibi maddelerden meydana gelmiş olduğunu görürüz. Nitekim Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerimde şöyle buyurur:

— *Halbuki O, sizi hakikat türlü türlü tavırlar (haller) le yaratmıştır* (6).

Binaenaleyh âyeti celilede de işaret buyurulduğu üzere, her uzvun muhtelif parçaları, kısımları ve yardımcıları vardır. Kezâ bu parçalardan her birinde derin manâlar, hikmetli ve pek garip ibretli hususlar gizli bulunmaktadır.

Yukarıda sıralandığı üzere insan vücudunda yedi çeşit madde vardır. Sinirler, kemikler, damarlar v.s... Bunların her birinin diğerlerine uymayan bir şekli, bir biçimi, ve bir maddî yapısı vardır. Bu uzuv ve maddelerin her biri bir gaye, bir maksat için yaratılmıştır. Süs olsunlar diye yaratılmamışlardır. Her biri, vücut fabrikasında bir iş ve bir vazife görünen diye yaratılmıştır. Nitekim Allah'ü Teâlâ Kur'an-ı Kerimde:

— *Biz (Azîm üş-Şân) hakikat insanı en güzel bir biçimde yaratmış* (7).

Meselâ göz, görme hadisesini, meydana getirebilmesi için on ayrı tabakadan meydana gelmiştir. Gözün bu tabakaları ve bunların vazifeleri, ciltler dolusu kitaplar halinde kendi hususî bahislerinde izah edilmiş ve muhtelif eserler yazılmıştır. (8)

Tıpkı göz gibi kara ciğer ile, mide; çeşitli değişikliklere uğrayarak kendisine gelen gıda maddelerini safra suyu adı verilen çeşitli asit ve mayalar sayesinde bu maddeleri kana geçmeye hazırlamak için yaratılmıştır. Böylece ağız yolu ile alınan besin maddeleri, yukarıda adı geçen vücudun muhtelif yerlerine ve maddelerine kolayca geçer ve onlara gıda olur. (9) Bütün bu işler kan aracılığı ile olmaktadır.

Alınan besinler çeşitli değişikliklerden sonra, kana geçecek hale geldiği zaman Karaciğerin aşağı kısmında sıvı şeklinde olur. Karaciğerin yukarı kısmında da bir nevi sıvı maddeyi ihtiva eden Safra kesesi vardır. Safra kesesinin meydana getirdiği sarı bir madde ile kanın birleşmesinden özel bir madde daha meydana gelir ki, bu maddenin kıvamı yoktur ve gayet incedir.

Keza; TIHAL denilen dalak ve kendisine bağlı damarlar Karaciğerin aşağı kısmından siyah kanı kendisine doğru çekmek için yaratılmıştır.

Böbrek de kirli suyu kandan ayırmak, ve kanın temiz olmasını sağlamak için yaratılmıştır.

Bütün bunlardan ve daha bir çok hazım olaylarından sonra kan, damarlara, dolayısı ile vücudun en ücra köşelerine kadar ulaşır.

Allah korusun, Safra kesesinde bir bozukluk meydana gelse sarılık, humma ve daha başka safra hastalıkları meydana gelir. Keza dalakta bir bozukluk hasıl olsa Sar'a; körlük, delilik ve benzeri sevda hastalıkları meydana gelir. (10)

Ve yine böbreklerde bir arıza olup vazifesini yapmazsa sidik yolları dürist çalışmayacağından bevli hastalıklar meydana gelir.

İşte bütün bu anlatılanlar gibi, insan vücudunda mevcut olan zerihi ve batını her uzvun bir vazifesi vardır. Belli bir vazifeyi ifâ etmesi için yaratılmıştır. Hiç bir uzvun abes ve boş yere yaratılmamıştır. Vücudun mezkûr uzuvları kendine has vazifelerini zamanında ve layığı ile yapmış olsalar vücudun işi harap olur. Vücut huzursuz, kararsız ve muztar olur.

Bu anlatılan şeyler, sair mahlûkata nisbetle pek küçük bir cüsseye sahip olan insanoğluna ait, çok kısa malumattır. Zira mezkûr mevzuları daha fazla uzatmak ve kitapçığin hacmine sığmaz. Bununla beraber insanoğlunun vücut memleketindeki ilâhî teşkilât, kainat nizamında da aynen mevcuttur.

Meselâ; vücudun şişkin yerleri dağlara, damarları nehirlere, başın saçları bitkilere, dimağ semaya, hisler yıldızlara benzemektedir. Bunlar dışarıda, Allaha Teâlâ'nın insan vücudunda yarattığı hâdiseler belki kâinat da cereyan eden hâdiseler kadar çoktur. Lâkin bütün bunları göreceğ göz, hissedecek ruh nerede?!..

Meselâ ağız, mide vesair hazım cihazlarının, alınan gıdaları kana karışacak şekilde değişikliğe uğratması, yaramayanları dışarı atması işini, açının vazifesine benzetebiliriz. Zira hazım cihazları besinleri kana çevirmekte rengini değiştirmektedir. Tıpkı bir boyacı gibi...

Kezâ muhtelif renk ve tadlarda alınan gıdaların, kan halinde ve beyaz süt olarak göğüslerde meydana gelmesi...

Kezâ, kan şeklindeki gıdanın tıpkı bir Kassar (11) gibi beyaz ve sıvı şekle sokulması.. Karaciğerden damarlar vasıtasıyla vücudun uzuvlarına besin sevk edilmesi... Kirli suların (12) tıpkı Saka misali vücutdan dışarıya atılması..

Evet bütün bunlar, insanı yaratıcıya ulaştıran, üzerinde derin derin düşünmeye sevkeden ilâhî harikâlardır.

Bilhassa kirli suların vücuttan böbrekler yardımı ile dışarı atılması insan için pek büyük öneme haizdir. Şöyleki: insana ağırlık, eziyet ve hastalık veren her türlü yabancı maddeleri dışarı atılır. Tıpkı adil bir idareci gibi, insanın vücut memleketini bütün zararlı şeylerden hakkaniyetle korur. Lüzumluları alır, zararlıları atar.

Velhasıl Cenab-ı Hakk'ın yaratmış olduğu her şeye insan muhtaçtır. Bu ihtiyaçların bir kısmı hayat için zarurîdir. Ciğerler ve dimağ hayatın esas olduğu gibi. Diğer bir kısmı da, ikinci derecede ihtiyaçlardır ki insan hayatı bunlara zarurî derecede muhtaç değildir. Nitekim Allah'ü Teâlâ'nın büyük bir lütfu olarak yarattığı el, ayak, göz, dil v.s. gibi.

Bunlar dışında Allah'ü Teâlâ insanoğluna bazı şeyleri de sırf süs için yaratmıştır. Meselâ siyah saç, dudanın kırmızımsı rengi, kaş ve kirpiklerin yarım ay gibi kavislice oluşu vesaire.

Kadın ve erkek her müslüman insan bedenine ait bu saydığım hususlar hakkında düşünmesi, bu çok ince ustalıklardan ibret alması, küçümsemeyecek derecede gerekli ve hatta zarurîdir.

Keza Allah Teâlâ'nın bütün bunları yapmağa kadir olduğuna, herşeyi yapma ve yaratma kudretinde ise asla acz söz konusu olmayacağına inanması kadın erkek her Müslüman'a farzdır.

Allah Teâlâ Âlimdir. İliminde asla kusur yoktur. Hakîm'dir. Hikmetinde zayıflık, isabetsizlik yoktur. Diğer sıfatlarında da hep böyledir. O, sıfatlarıyla, fiilleriyle, her şeyi ile Kemâl derecesinin zirvesindedir. Her müslümanın bu hususları bilmesi ve inanması lâzımdır. İnsan vücudundaki bunca ölçülü, dengeli, mana ve madde nizamını koyan MUSA SANNİF'in bilgisinde tam âlim ve hakim yaptığı şeylerin sanatkârlığında tam bir maharet sahibi usta olduğunu düşünen insan idrâk eder, sayısız hikmetli işleri düşünür ve Allah Teâlâ'yı büyükler. Onun bu âlemi yaratmaraki ve ona koyduğu nizamdaki kudretini her şeyden üstün tutar.

Cenab-ı Hakk'ın insan vücudundaki ve kalbindeki bu kadar muazzam teşkilâtı, ince ve acâib hususları düşünen bir kimse çaresiz şahadet ve tasdik eder ki, Allaha Teâlâ muhakkak sûrette ilminde hikmetinde, lütfunda ve rahmetinde sonsuz bir kemâl sahibidir.

Öyleyse yukarıda sayılan bunca hikmetli işleri ehemmiyetsiz bir su damlasından(13) meydana getiren, yoktan var eden zât (14), hiç şüphe yoktur ki insanoğlunu öldükten sonra da diriltmeye kadirdir. (15)

Bunca izahlardan sonra Allah Teâlâ'ya isyan etmemeye söz verilmeli, ve onun eseri olan bu kuvvetli vücudun şükrünü edâ etmeliyiz.

Cüneydi Bağdâdî'nin dediği gibi «Şükür, Allah'ü Teâlâ'ya verdiği nimetlere karşılık isyan etmemekle olur.» Farzları edâ etmek bir şükür borcudur. Zira farzın şükürü ancak edasıyla olur.

Allah'ü Teâlâ Sebe sûresinin 13 ncü âyetinde şöyle buyurur:

— Ey Dâvûd (A.S.) hanedâm, Siz (Allah'a) şükür için çalışın. Kullarından (hakkıyla) şükreden azdır.

İbret almak lâzımdır ki, dünya hükümdarlarından bir Padişah, herhangi bir çocuğa iltifat etse ve onu bir saatçık yanında, hizmet ve sohbetinde bulundursa o kimse ömrü boyunca Padişaha teşekkür eder. Hal böyle olunca:

Allah'ü Teâlâ, gizli ve açık sayısız nimetlerini insanlara hayatları boyunca takdim etmiştir. Buna karşılık Ademoğlundan bülûğ çağından itibaren ölüncüye kadar Zâtına kulluk yapmalarını istemiştir. Lâkin o insan halâ şükretmiyor, ne kadar yazık!

Buraya kadar anlatılanların hepsi nefis bilgisine aittir.

KALB :

Ademoğlunun ikinci ve büyük varlığı olan Kalbe gelince, o insanın aslı ve hakikatıdır. O, Allah'ü Teâlâ'yı bilen, ve O'na dost olabilen bir şeydir. Kalb, hasis, kötü huylardan arındığı zaman Rabb Teâlâ'nın ve bütün iyi insanların öğüp beğendiği güzel huyların merkezi, kaynağı, teselligâhı olur. Böyle bir Kalbden herkes, her canlı fayda görür. (16)

İnsanoğlunun cesedi bütün hususlarda Kalbe tâbidir. Kalb öyle bir şeydir ki, akıl ile idrak olunmayan, hisler ile duyulmayan ilâhî ve ruhânî bir şeydir. Kalb, ancak iman penceresinden seyredilebilen bir hakikatır. (17)

Bütün bunlara rağmen Kalb mahlûktur. Hâdistir. (18)

Kalb iki hususta cesedden yücedir.

1 — İlim cihetinden.

2 — Kudret cihetinden.

Kalbin ilim cihetinden yüceliğini ve cesede olan üstünlüğünü şöylece izah edebiliriz.

Allah'ü Teâlâ kalbe öyle bir kudret bahsetmiştir ki, o kudretle bütün ilimleri idrak eder. Öğrenir. Şerî, dinî, tıbbî ve matematik ilimleri ile gök ilimlerini ve daha bir çok büyük-küçük sanat ilimlerini, geçim bilgilerini hep o kudret sayesinde elde eder.

İnsan, Kalbine verilen bu kudret sayesinde bütün ilimleri, belki bütün âlemi kendisine, içine sığdırabilir. Öyleki insan ilmi ve tefekkürü sayesinde bir anda şarktan garba her yerde, büyük küçük her şey hakkında bilgi toplayabilir. (19)

İnsanoğlu kendisine verilen bu kudret sayesinde göklerin ve yerin içinde olanları bilir. Yıldızlar hakkında bilgi sahibi olur. Denizlerin dibinden balıkları çıkarır.. Gökteki kuşları yere indirir, Kendisinden çok fazla kuvvete sahip olan fil, deve, at ve benzeri hayvanları şahsına hizmetçi yapar. (20)

Kalbin vücûda nisbetle kudret cihetinden üstünlüğüne gelince bu, onun melekûtî, ruhanî lâtif bir cevher cinsinden yaratılmış olmasındandır. Nitekim kâinattaki bütün varlıklar Allah'ü Teâlâ'nın kudreti ve izni ile meleklerin emrindedir. Bu yüzden kâinatın nizamı melekler sayesinde sağlanmaktadır. Melekler yağmur yağdırırlar, rüzgâr gönderirler. Canlıları henüz doğmadan rahimlerde iken muhtelif şekillere çevirirler. Onlara rekn ve biçim verirler. Keza bütün bitkiler henüz arzun içinde iken muhtelif renklere boyarlar. Onları türlü türlü rengârenk çeşitlerde boyanmış olarak yeryüzüne çıkarırlar.

İşte; Kalb de böyledir. Allah Teâlâ, Kalbe müstakil bir kudret ih-san etmiştir. Ki, Kalb bu sayede vücûttaki uzuvları kendisine itaatkâr kılar.

Her insanın hususi bir âlemi, bir dünyası vardır. Bu dünya, herkesin kendi cesedi yani gözle görünen varlığıdır. Cesed ise Kalbe bağlıdır. Ona itaat etmesi icab eder. Tıpkı yağmurun, âmiri olan meleğe, ölüm anında ruhun ölüm meleğine, rüzgârın, âmiri olan rüzgâr meleğine itaat ettiği gibi.

Nitekim Kalb ellere, ayaklara, parmaklara hareket emrini verince onlar derhal hareket ederler. Kalb olana sakin olmayı emredince de hemen hareketsiz oluverirler. Kalbde bir öfke ve gazap olduğu zaman vücûdun her yerinden ter akmaya başlar (21). Kalbde kadımla birleşme arzusu doğunca, bu arzu şehvet olarak tenasül aletinde derhal harekete geçer. Yani kalbin cinsî münasebet isteği, özel uzvunda hareket halinde kendini gösterir.

Kezâ Kalbin yeme ve içme arzusu, insanın ağızında hareket, dilinde isteme şeklinde kendisini açığa çıkarır. Suyu içme işi de böyledir. İnsan suyu ihtiyacı kadar içer. Bu sayede yemeği rahat yer. Yiyen kişi dilin, dişlerin, çenelerin ölçülü ve ahenkli hareketleri sayesinde hazmeder, kolaylıkla ve rahatça ihtiyacını giderir. Bu sayılan şeyler okadar açık ve meydandadır ki, akıllı akılsız zeki ve ahmak herkesçe apaçık görünmektedir.

Ey hakikat yolcusu!

Sunu iyi bil ki, insanın hayır ve şer yaptığı her amel, az veya çok olsa bile kalbine tesir etmektedir. Kalbe tesir eden her amel ise kıyamet günü sahibinin önüne serilir.

Kalbe tesir eden bu amellerin hepsine birden «AHLAK» adı verilir.

Müminin Kalbi parlak bir ayna gibidir. Hased, kötü ve çirkin sözler, kibir, başkalarına ezâ, cefa, hile ve desise, hiyânet, riyâ, kendini beğenme, nifak ve daha başka kötü huylar, koyu karanlıklara benzer. Ayna misali gibi olan Kalb, koyu zindanlıklar içinde kararır. Nasıl ki parlak ayna karanlıklar içinde bir şey göstermezse; adı geçen çirkin huylarla çevrili olan Kalb de insana hakikat yolunu, gösteremez. Kötü huylar Kalbi karartır, öldürür. Allah korusun, huzuru ilâhîde insanın mahcûb ve kovulmuş olmasına sebep olur..

Binaenaleyh kötü huylardan Allah'ü Teâlâ'ya sığınmak lâzımdır.

Kanaat, haya, sabır, cömertlik, Allah bilgisi, ilim, akıl, hikmet, sulh ve sükûn ve benzeri güzel huylara gelince, bunlar; kandiller mesâbesindedir. Bunlar kalb aynasına çarptıkları vakit, günahlardan meydana gelen zulmeti yok eder, onları nurâ, iyiye, hayra döndürür. (22)

Cenab-ı Peygamber Efendimiz bu hususa işaretle şöyle buyurmuştur :

— *Hasbel beşer, bir günah işlediğin zaman, arkasından hemen bir hayır bir iyilik yap ki iyiliğin isyanını yok etsin.* (23)

Kalbler kıyamet günü ya parlak bir ışık gibi, yahut siyah mülevves bir şekilde haşr olunacaktır. O günde temiz kalbden başkası için kurtuluş yoktur. (24)

Aydın Kalbler de nurlulukları bakımından birbirinden farklıdır. Mümin Kalblerden öyle parlak, keskin kalb vardır ki, azamet ve heybeti arslanın üzerine düşse onu kendine itaatkâr kılar!. Kezâ bir hastaya şefkatle himmet etse biiznillah hasta derhal şifa bulur.

Ve yine böyle mübarek kutsî bir kalb, uzaktaki bir adamın ayağına gelmesini arzu etse ve bu arzusunu da azm ile istese, arzu olunan şahıs o zatın yanına Allah Teâlâ'nın kudreti ile hemen gelir.

Kezâ böyle bir kalb Allah Teâlâ'dan yağmur istese derhal verilir. Ve daha buna benzer evliya kerâmetleri gibi..

Nurlu kalblere gelince, bunlar da aralarında farklıdır.

Siyah kalblilere gelince, bunlar da isyanları derecesine göre birbirinden ayrılırlar. Bazısının kalbi bazısından daha siyah daha çirkin ve âdidir.

Münafık ve kâfirlerden kalbi o kadar çok kararmış olanlar vardır ki, onlardan biri, güzel bir hayvana; veya insana baktığı zaman o canlı derhal helâk olur. O saatte mahvolur. Biz buna «nazar değdi» veya «dokundu» deriz. Nazar şer'an haktır. Vâkidir. Bu hususta Cenab-ı Peygamber Efendimiz:

— *Nazar değmesi haktır* (25) buyurmuşlardır.

Kezâ yine Peygamber Efendimiz bu hususta buyururlar:

— *Şüphesiz ki göz vardır insanı kabre, hayvanı da kazana koyar.* (26)

Bir kısım sihirler, anlatılan cinstendir. Yani kötü kalbin zararlarından. Sihir mevzuunda geniş malumat versem de olurdu. Fakat talimi şer'an yasak olan sihrin izahını ben yapmam. Yapmadım.

(1) Yani Müslümanlık, 4 büyük hakikatı bilmektir. Bu hakikatlar:

- 1 — Nefis,
- 2 — Allah'ü Teâlâ,
- 3 — Dünya,
- 4 — Ahiret.

Ebedî Saadettir, ki elinizdeki şu kitapçıkta Gazali Hz. bunları mahirâne bir şekilde izah etmiştir.

(2) Bu söz hadis değildir. Tasavvuf ehli bu metni genellikle keşfe dayanarak

ve manaya yönelerek hadis olarak kabul etmişlerdir. Söz: Tabiinden Hasan-ı Basri'ye ve daha başkalarına atfedilmektedir. Bak: Aliyyül-Kââri, Mevzûât, shf. 83, İslâm Araşt. Enst. Kitap nu. 2939.

(3) Allah'dan inzâl buyrulan hakiki İncil'in (bugünkü tahrif edilmiş aslından bozulmuş uydurma İncil değil) metninde geçen hükmü biz, kitabımız Kur'an-ı Kerim'in Haşr sûresinin 19.ncü âyetinde buluyoruz.

(4) Bir mısra:

— «Mağrur olup deme, varımı ben gibi,

Bir muhalif rüzgâr eser, savurur harman gibi.»

(5) Bu hususta geniş bilgi almak isteyenler, Ruhul Beyân, Cilt 3, Sh. 514 e müracaat etmeleri tavsiye olunur.

(6) Geniş bilgi için bak, Nuh sûresi âyet: 14, H. B. Çantay, Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim, Cilt 3, Sh. 1096, dip not 22.

(7) Tin sûresi âyet 4, bütün insanları, boyu bosu yerinde, sureti güzel, kâinatın bütün hususiyetlerine sahip bir şekilde.. Bak adı geçen tercüme 1197, dip not 5-6.

(8) Bu küçük kitabın hacmi, böyle mevzuları genişçe izah etmeğe müsait değildir.

(9) Yani mevcudun her parçasına uygun hücre ve dokuların meydana gelmesini sağlar.

(10) Kanla ilgili, kandan meydana gelen.

(11) Kassar: ağır bir madde ile döve döve kendir, kenevir vs. gibi maddeleri beyazlaştıran adama denir.

(12) Sidik.

(13) Mâ-i Mehin, menî, nutfe, değersiz su, balçık.

(14) Yani, Allah Teâlâ.

(15) İnanır ve kalben tasdik ederiz ki bu, böyle olacaktır. Allah buna elbette muktedirdir.

(16) Böyle bir kalb: İlâhi taksimata rıza, kanaat, Allah Teâlâ'ya tam teseliyet, cömertlik, tevazuu, yumuşak huyluluk vs. ahlâk-ı hamideye sahiptir.

(17) Kalb veya diğer bir ifade ile ruh, yani Ademoğlunun hakikatını teşkil eden varlık Allah Teâlâ'dan bir cüzdür. Nitekim İsrâ sûresinin 85. âyetinde Cenab-ı Hak: «Habibim sana ruh hakkında soruyorlar. Ey Peygamberim cevaben onlara söyle: — Ruh, Rabbimin emrinden bir şeydir. Size ilimden pek az bir şey verilmiştir.» buyurmaktadır.

(18) Sonradan yaratılmıştır.

(19) İnsanoğlunun elde edebileceği bilgi sınırlıdır. Onun ilmi Allah'ü Teâlâ'nın müsaade ettiği kadar olup, bilinmesine Allah'ın izin vermiş olduğu şeyler dahilinde olabilir.

(20) Ortalama 60-70 kg ağırlığa sahip olan insanoğlu 50-60 bin tonluk gemileri büyük denizlerde, 1000-2000 kişilik orduları semâlarda dolaştırması, üzerinde derin derin düşünmeğe değer mevzulardır.

(21) Bu halde ayrıca vücûdun, Kalbe bağlı olduğunu göstermektedir.

(22) Nitekim Cenâb-ı Hak, Hûd sûresinin 114 ncü âyetinde meâlen:

— Muhakkak surette güzellikler beş vakit namaz ve öteki hayırlı ameller kötülükleri yok eder, onları temizler» buyurmuştur.

— Günah ve isyanlara karşı tevbe ve istiğfar etmek kirli elbiseyi sabunla yıkamak gibidir. Veya Hadis-i Şerifte buyurulduğu veçhile,

— Tevbekâr olan suç işlenmemiş gibidir. Râmüz'ul-Ahâdis, H. Nu. 197.

Rabbimiz Allah'ü Teâlâ Bakâra sûresinin 222 nci âyetinde meâlen,

— Allah, tevbe ve istiğfara devam edenleri, ve çokça temizlenenleri sever.» buyurmaktadır.

Efendimiz başka hir hadislerinde:

— Bir kötülük yaptığında hemen arkasından bir de iyilik yap» buyurmuşlardır.

Ahmet b. Hanbel, Ebû Zerr (r.a.)dan rivayet etmiştir. Feyzül Kâdir, H. Nu. 764.

(23) Ahmet b. Hanbel, Ebû Zerr (r.a.)dan rivayet ediyor. Feyzül Kâdir, Hadis Nu. 764 Hadisi sahihtir.

(24) Nitekim Allah'ü Teâlâ Şûra sûresinin 88 âyetinde meâlen:

— O günde ki ne mal faide eder, ne de oğullar!...» diye buyurmuştur.

(25) Tabarânî, Hâkim ve Ebû Yâlä Amur bin Rabia'dan rivayet etmişlerdir. Hadisi sahihtir. Feyzül Kadir, H. Nu. 622.

(26) Elimdeki kaynaklarda bu metni bulamadım.

Edebiyat

İslâmî Türk Edebiyatında Tevhidler ve Münacaatlar

Dr. Neclâ PEKOLCAY
İst. Yük. İslâm Enst.
Öğrt. Üyesi

— II —

TEVHİDLERİN ekseriyeti kasîde tarzında yazılmış olmakla beraber, başka edebî şekiller içinde de bu nev'e dâhil edebileceğimiz parçalara rastlanırken, bunların daha ziyâde münâcâta yöneldiğini görmekteyiz. XIII. asırda çok defa sâde bir dille yazılmış örnekleri buluyoruz. Sultan Veled'in de böyle manzûmeleri mevcut:

Karnum açdur karnum açdur karnum aç
rahmet itgul Tanrı bana kapu aç
uçmak aşından dilerem bir çanak
nur hamirinden iki üç bazlamaç
rahmetün eksilmeye Sen çok saç

XIV. asırda tevhidlerin nev'i içinde, planlı bir şekilde, tam bir belirtiyeye kavuştuğu görülüyor. Ahmedî'den bir örnek:

Hamd Sana yaraşur i Pâdişâh-ı bi-zevâl
kim Kadîm-i lemyezelsin ü kerîm-i lâ-yezâl
izzetün fikründe kalmış akl gonca bigi teng
kudretün vafında olmuş rûh lâle bigi lâl
yir ile gök toludur Senden velî bi-ittisâl
kamu âlemden berîsin Sen velî bi-infisâl
yir ü gökü düzüp itdün nûr ile zulmet ayân
dün ü günü nazm idüp rast kıldun mâh ü sâl
encüm ü ay ü gün ile göklere virdün safâ
yire hayvân ü nebât ile bağışladun cemâl

.....
 Evvel ü âhir gü Sensin zâhir ü bâtin dahî
 pes arada gayr var dimek tasavvurdur muhâl
 .....

Sana lâıyıkdur ibâdet kim Senündürür yakîn
 halk ü emr ü lûtf u kahr u kudret ü izz ü celâl
 akl ü nefis olmuş Senün fermânun altında mutî
 ins ü cin itmiş misâlün mücibine imtisâl
 .....

za'fımı görüp bana Sen merhamet it i Rahîm
 kim azâbuna idemez seng ü âhen ihtimâl
 benligün bendinden âzâd eylegil Sen beni kim
 bu taallûk perdesi yolunda olmuşdur vebâl

Rabbânî'den (XV. asır) :

İ kerîm ü lemyezel Sensin kamudan ibtidâ
 saltanat külli Senündür mâverâ vü mâsivâ
 bir sahîsin kim sehânun lûtfuna yokdur aded
 bir ganîsin kim du âlem Senden almışdur gınâ
 hürmetün levhinde hayrân oluban şâm ü seher
 rahmet ü fazlunda sergerdan-durur arz u semâ
 çünki tekvîn-i ezelden emr itdün emrile
 halk itdün hikmetünle akl-ı külli evvelâ
 nefis-i küll ü cism-i kül andan zuhûr itdi kamu
 müfredât-ı kâinât ü ibtidâ vü intihâ
 .....

ger disem cevhersin i Hakkum irer akla halel
 ger araz dirsem degülsün çün araz bulmaz beka
 .....

Sensin ol kim evvelîn ü âhirin ilmindedür
 Sensin ol kim tayyib ü tâhirler itdi ilticâ
 İzzet ü ta'zîm ile ervâh-ı kudsîler gibi
 âsitân-ı fazluna yüz tutmuşuz k'oldur revâ

Fuzûlî'den (XVI. asır) :

Âferîn ey sâni'-i tenperver ü cân âferîn
 Hâliku'l-esyâ İlâhü'l-halk-ı Rabbü'l-âlemîn
 mübdi'-i âsâr-ı kudret akd-i peyvend-i vücûd
 zâbit-i erkân-ı fitrat nakşbend-i mâ' ü tıyn
 .....

sun'un evvânında bir kandil devr-i âsuman
 san'atın dibâcesinden bir varak rûy-i zemîn
 arsa-i idrâk-i feyz-i re'fetün dârü'l-emân
 rişte-i ümmîd-i feyz-i rahmetün hablü'l-metin
 dergah-i ta'zîm ü tekrîminde âlem kâmcûy
 hirmen-i ihsân ü eltâfında Âdem hûşecîn
 hâkden her zerre te'yidinle bir cism-i lâtif
 âbdan her katre tevfikinle bir dürr-i semîn
 .....

hiçkes cürm ile dergâhunda olmaz nâ-ümmîd
 Senden ister kâm ger rüsvâ ve ger halvet-nişîn
 Sendin izhâr eyleyen mâşûka âşık şevkını
 âşıkı Sensin kılan mâşûk şevkiyle hazîn

.....
 tâatin eyler Fuzûlî tâkat oldukça vefî
 hırs ile ne ravza-i Rıdvan diler ne hûruîn
 hûruîn ü ravza-i Rıdvan havâ-yı nefsdür
 nefsden geçmişdür ol Senden rızâ ister hemîn

Cevrî'den (XVII. asır) :

Âferîn ey bâsıt-ı envâr-ı ışk
 itdi zâtında zuhûr âsâr-ı ışk
 viridi nûrun cevher-i ışka cilâ
 kalb-i âdem buldı andan incilâ
 câm-ı ışkından olanlar cür'a-nûş
 oldılar âfetresân-ı akl u hûş
 elleründen düşdi câm-ı ihtiyâr
 dilleründen gitdi ârâm ü karâr
 .....

her biri bir tavra girdi bî-şuur
 gonceveş oldı kimi hâmuş u lâl
 geldi güftâra kimi bülbül-sıfat
 cilvegâhın kıldı bâğ-ı mârifet
 âleme itdi tecellî hikmetün
 nice bin yüzden göründi kudretün

(Devâmı gelecek sayıda)

İslâm Medeniyeti Sizindir!

**OKUYUNUZ
OKUTUNUZ
ABONE OLUNUZ
ABONE BULUNUZ.**

İslâm Medeniyeti

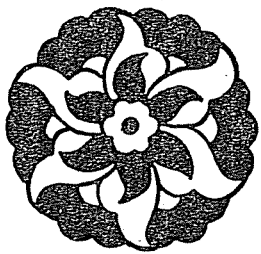
Tarih

Selçuklular Tarihi Hakkında
Araştırmalar ve TenkidlerYabgulular Meselesinin
Tarihî Esasları

— V —

Prof. Dr. OSMAN
TURAN

ELÇUKLULAR tarihinde, kitabımızın ölçülerine göre «*Yabgulular meselesi*» adlı başlık altında böyle bir mesele olduğunu ileri sürmüş ve çok kesif bir ifade ile bu hususu aydınlatmış bulunuyorduk. Aslında Selçuklular tarihi o derece karanlıklar içinde kalmıştır, ki bugüne kadar böyle bir mesele değil sadece muamma hâlinde kalan bir *Naukya* adı bahis mevzuu oluyordu. Filhakika Malazgird muharebesi hakkında değerli bir araştırma yapan Cl. Cahen Sultan Alp Arslan'a karşı isyan edip, Anadolu yolu ile, Bizans'a kaçan Selçuklu şehzadesi Erbasgan veya El-basan'a (yazar bu adı diğerleri gibi yanlış olarak *Erisiği* okumuştur) mensup olan Türkmenlerin adını *Naukya* olarak kaydetmişti. Fuad Köprülü ise bunun yirmi dört Oğuz boyundan Yıva kabilesinin adı olduğunu ileri sürmüş ve bunu «ileride bütün tarihî ve lisanî delillerle izah» edeceğini vâdetmiş; fakat merhûm aslında doğru olmayan ve ifadesine rağmen hiç bir hazırlığı da bulunmayan bu mevzu üzerinde bir daha durmamış; sâdece böyle bir Türkçe isim olamayacağı düşüncesiyle bu adı Yıva sanırken bir yakıştırma başka bir şey yapmamıştır. Ondan sonra Merhûm Mükrimin Halil Yınanç «*Anadolu'nun Fethi*» adlı eserini yazarken bu görüşü kabûl ederek bunların Oğuz boyu Yıva'lar olup ismin de *Yuvak* şeklinde olacağını ileri sürmüştü. Bu kayıtların tesirinde kalan Prof. Faruk Sümer Yıva boyuna dair bir makalesinde bu fikre katılmıştır. (1) Biz Selçuklu Tarihinin bu devri üzerinde henüz kâfi derecede durmamış bulunduğumuzdan vaktiyle bu yakıştırma izahı I. Kılıç Arslan makalemizde kabûl etmiştik. Fakat Selçuklular tarihini yazar ve kaynakları daha sıkı bir tetkikten geçirirken bu isimle meydana çıkan bir Türkmen grubu ile Yıva'lar arasında bir isim ve kabile münasebeti

olmadığını anlamış ve bu adın Türkçe Yavgulu'lar (Yabgulular) adının arapça *Yavag(k)ıyye* ve farsça *Yavgıyân* şeklini almasından ibaret olduğunu meydana koymuştuk. Bugüne kadar aslâ bahis mevzuu ve mevcûd bulunmayan Yabgulular fikri İbrahim Kafesoğlu'nu da cezbetmiş; bu sebeple yazma eserimizle birlikte bunu da «*Selçuklular*» maddesine aktarmaktan kurtulamamış; fakat burada yakalanacağını hesaphyarak tereddüdünü de göstermiştir. Zirâ bu fikrin bize aid olduğu daha önce yayılmıştı. (2)

Alp Arslan ve Melikşâh zamanında şehzâde isyanları münasebetiyle ve onlara mensup olarak meydana çıkan bu adın ilk kaynağını Sıbt ibn al-Cevzi'nin *Mir'at uz-zamân*'ı teşkil eder. O da bu devre aid bilgileri Muhammed bin Hilâl al-Sâbi'ye aid «*Uyûn ut-tevârih*»'den almıştır, ki müellif bu kaybolmuş eserinde Hicrî 448-479 yılları arasında geçen vakaları babasının eserini zeyl olarak yazmıştır. Sıbt Alp Arslan'a karşı isyan edip Anadolu'ya kaçan Er-basan (Er-basgan) veya El-basan'ın «*Yavgıyye* (veyahut *Navgıyye*) tâifesiyle birlikte Rûma gittiğini» söyler. Selçuk'un torunu ve Yunus'un oğlu olduğunu meydana koyduğumuz bu Er-basan'dan sonra da: *Türkmen al-Yavgıyye*'den bir cemaat, reisleri Atsız'ın idaresinde, vararak Filistin taraflarını fethetti» ve orada bir beylik kurdu. Kaynak bunların da âsî olup kaçıklarını belirtir. Ona göre «*Sultan Melikşâh'ın amca-zâdesi olan Kutalmış oğlu Süleyman-şâh'ın da Yavgıyye'den olduğu rivâyet edilir*». Nitekim aynı kaynak, Süleyman-şâh henüz Urfa taraflarında bulunurken, Filistin'e giden bu Türkmenler (Yavgıyye) den bir kısmı, Selçuklu Hânedanına mensup olması ve Melikşâh'a karşı bulunmaları sebebiyle, Kutalmış oğlunu dâvet ediyor ve onu Sultan olarak tanıyacıklarını bildiriyordu. Bu sıralarda Alp Arslan'ın hemşiresi ve Er-basan'ın zevcesi olan Gevher Hatun da kocasına kavuşmak için «Rûm (Anadolu) beldelerine gitmekte olan Yavgıyye'ye erişmek üzere Azerbaycan'a hareket etmiş»; fakat Nizâm ül-Mülk'ün gönderdiği askerî bir kuvvet bu Selçuklu Hatunu'nun isyanını bertaraf etmişti. Süleyman-şâh'ın ölümünden sonra oğlu I. Kılıç Arslan İsfahan'a götürülmüş ve Melikşâh'ın nezaretinde altı yıl kalmıştı. Onun da ölümü (1092) ile serbesti kazanan Kılıç Arslan aynı «Yavgıyye askerleri (kabileleri) ile birlikte» Anadolu'ya dönmüş ve İznik'de babasının tahtına oturmuştur. (3)

Büyük Selçuklulara karşı saltanat davasında bulunan ve isyan eden şehzâde ve beylere mensup bu Türkmen tâifenin adını Sıbt *Navgıyye Yavgıyye*, *Yavgıyye*, *Lavgıyye* ve *Navgıyye* gibi çeşitli ad ve bozuk imlâlarla vermekte; bunların hep âsî kabileler olarak Anadolu'ya ve Suriye'ye kaçıklarını belirtmektedir. Başta Arslan Yabgu'nun torunları olmak üzere hepsinin hânedâna mensup bulunması veya onun da mensup bulunduğu Kınık boyundan gelen beyler olması *Yavgıyye* (Yabgulular) nin bu kadar büyük bir kitle teşkil etmeleri sebebi göstermiştir. Nitekim XII. asır tarihçisi İbn al-Azrak Filistin Yavgıyye'lerinin reisi olan Atsız'ın da Kınık boyundan (*Min Cıyl Kınık*) geldiğini söyler. Esasen feodal Türk cemiyetinde şehzâde ve beylerin siyasî rolleri de ancak hanedana ve Kınık boyuna mensubiyetleri ile mümkündü. (4) Bu durum ile bir münasebeti olamayacağını da gösterir. Zaten çağdaş bir müellif olan Kaşgarlı Mahmud da bu Oğuz *Yıva* adını bu imlâ ile vermiş; bunun Yıvak ve Yavuk gibi başka bir şekilde mevcudiyeti de görülmemiştir. Öte yandan bu Türkmenlerin, esas itibariyle, Arslan Yabgu'nun torunlarına veya onlar gibi isyan eden Er-basan ve

Atsız'a bağlı bulunmaları da dikkati çekmektedir. Filhakika Selçuk'un ölümünden sonra, onun en büyük oğlu olarak, hayatta kalan Arslan (İsrâil) ailenin reisi olarak Oğuzlara aid *Yabgu* unvanını almıştı. Lâkin bilâhara Oğuzlar arasında siyasi birlik bozulduğu için Tuğrul ve Çağrı beylerin teşkil ettiği ana kolu kaynaklar (bilhassa Bayhaki) dar manasiyle *Selçukiyân* (Selçuklular) adıyla anarlarken diğerlerini de İbrahim Yımal'a nisbetle *Yımalıyân*, Kızıl ve Yağmur beylere nisbetle de *Kızılyân* ve *Yağmuriyân* adları ile adlandırıyorlardı.

Selçuklular ve kolları hakkında bu isimlerin mevcudiyeti kaydedildiği halde Arslan Yabgu'ya tâbi Oğuzların hangi isimle anıldığı bize kadar gelmemiş ve kaynakların kifayetsizliği bunların adını meçhul bırakmıştır. Buna mukabil Arslan Yabgu Sultan Mahmud tarafından esir edilip hapishanede ölmekle ona mensup Türkmenler, küçük parçalara ayrılarak, Kızıl ve Yağmur beylere göre Kızıllılar (*Kızılyan*) Yağmurlular (*Yağmuryan*) gibi isimler almışlardı. Gazneliler ve daha sonra Selçuklulara karşı istiklâllerini muhafaza eden ve Arslan Yabgu'nun ölümünden sonra evladlarına bağlı kalarak her fırsatta onların saltanat davalarına karışan bu Oğuzlar Horasan, İran, Irak, Azerbaycan ve Şarkî Anadolu bölgelerine göçüyor ve akınlarda bulunuyorlardı. Birlikten mahrûm bu dağılmış Türkmenlerin topluluk isimleri o derece meçhûl kalmış ve unutulmuştu, ki İbn ul-Esir, diğerlerinden ayırmak için, bunlara «*Irak Oğuzları*» adını vermişti. Fakat yerleştikleri ve sadece diğerlerinden önce Garp ülkelerinde göründükleri için coğrafi bölgeye göre böyle bir isim kendilerine ve İslâm kavimlerine yabancı olduğu gibi Arslan Yabgu zamanında Maverâünnehirde de bu ismin bahis mevzuu olamayacağı aşikârdır. Böylece diğer Selçuklu kolları gibi bunların da reisleri Arslan Yavgu'ya nisbetle Yavgulular adını taşımış bulunmaları, bu adın Farslarca *Yavguyân* (*Yavguiyân*) Araplarca da *Yavgıyya* (*Yavgıyya*) şekillerine sokulması ve Türkçe'nin tekâmülüne göre de Yabgu'nun Yavgu olması normaldir. (5)

Bu muhakeme tarih ve filoloji ile de teyid olununca başlangıçtan beri Büyük Selçuklularla saltanat mücadelesi yaparak Anadolu'ya kaçan Arslan Yabgu'ya ve evlâdlarına mensup Türkmenlerin artık Yavgulular adını taşıdığını ve Sibt'in eserinde Yavgıyya şeklini aldığı istidlâlde pek zorluk yoktur. Zira İslâm müelliflerince meçhul kalan ve husûsiyle Arslan Yabgu'nun ölümünden sonra Horasan, İran ve Irak taraflarına geldikleri için anlaşılamayan bu ismin Sibt'in Yavgululara aid parçalarında çeşitli ve bozuk imlâlarla yazılması da yazar veya müstensihlerin bu adın mahiyeti ve telâffuzunu kavrayamadıklarını göstermiştir. Selçuklu sultanı Alp Arslan ve Melikşâh'a karşı isyan eden Er-basan ve Atsız'ın da Süleyman-şâh; kardeşleri ve oğlu Kılıç Arslan gibi Yavgulu reisi olarak gösterilmeleri de Arslan Yabgu'nun torunları ile birlikte olmaları veya aynı yolda âsî bulunmaları ile alâkalıdır.

Alp Arslan ve Melikşâh'a karşı mücadelelerde ismi geçen bu Yavgulular Anadolu'ya göçtükten ve Süleyman-şâh'ın kurduğu yeni Selçuklu devletinin idaresine girdikten sonra onların siyasi rolleri gittikçe silinmiştir. Gerçekten Anadolu'nun fethi ve iskânında mühim rolü olan Yavguluların, feodal mücadeleler sona erip kendi sultanlarına aid Türkiye ile İran Selçuklu devleti arasında rekabet başlayınca, artık ehemmiyetlerini ve isimlerini kaybetmeleri tabii idi. Zirâ bir bakıma bütün Anadolu Türkleri Yavgulu oldu demektir. Bununla beraber feodal çatışmalarda ve Anadolu'nun iskânında bu kadar mühim bir mevki olan ilk göçebe Yavgu-

luların, daha bir müddet, bazı topluluklar halinde, varlıklarını ve isimlerini muhafaza ettikleri, tarihi ve etnik bir takım izler bıraktıkları görülmektedir. Nitekim XII. asır tarihçisi 'Azîmî'nin, Anadolu'nun çok buhranlı bir devrinde, 534 (1140) yılında, «*Yavgıyya* (Yavgulular) ile *Rûmlar arasında vukubulan bir savaşta Allahın müslümanları muzaffer*» kıldığına dair ifadesi henüz bu isimde bir topluluğun bulunduğunu göstermektedir (6) XIII. asırda Farsça yazılı kaynaklarda ismin açıkça *Yavguyân* (Yavgulular) şeklinde meydana çıkması bizim görüşümüz bakımından çok mühimdir. Filhakika İbn Bibî, Mogol istilâsiyle alâkalı olarak «*âsi Türkler, sefih ve akılsızlar ile onların Yavguyân'dan olan halefleri memleketin (Selçuklu Türkiye'sinin) hudutlarına girdiler*» ifadesiyle Sibt ve 'Azîmî tarafından bozuk imlâlarla verilen ismi sağlam bir şekilde meydana koyar. (7) İbn Bibî gibi Raşideddin de bu sıralarda Harezmlilerin ve sair Türkmenlerin Şarkî Anadolu'da kargaşalık çıkardıklarından bahseder ve Mogollar önünde «*Yavgıyan ve Sultan Selâeddin'in bozguna uğramış askerleri Ahlat kapısından Şam'a ve Mısır'a doğru gittiler*» derken aynı tâifeye aid mu'tâd hareketlere işaret eder. (8) Filhakika Gazneliler ve Selçuklular karşısında istiklâllerini muhafaza ederek süratle hareket, göç, akın ve yağmalarda bulunan bu Yavgulu Türkmenlerinin yerli halk tarafından iyi karşılanmadığı ve bu sebeple isimlerinin eşkiya, yağmacı ve akılsız mânâlarına geldiği anlaşılmakta ve İbn Bibî'nin metni de bahis mevzuu Türkmenlerin bizzat Yavgulular olmasa bile adlarının isim ve sıfat hâlinde kullanıldığını ifade etmektedir. Sinop, Ordu, Çorum, Sivas, Erzurum, Kütahya, Denizli ve Antalya'da Türkmenlerle meskûn on iki köyün *Yavu* veya *Yavu* adını taşımasını da bu Yavgu ve Yavgulu adı ve taifesinin izi olarak bugüne kadar yaşamış gözükmektedir. (9)

Sır-derya Oğuzlarının hükümdarları kan değil yabgu unvanını taşıdığı bilindiği gibi bunların da Selçuklulardan önce İslâm ülkelerinde Yavgulu adı ile tanındıkları dikkati çeker. Selçukluların Maverâünnehire göçleri sırasında, Buveyhi'ler zamanında ve 1006 yılında, Yavgıyân (Yavgulular) adı ile bazı Türklerin Bayhak havâlisinde ve Bizans'a karşı gazâlarda bulduklarına dair kayıtlar da burada zikre şâyandır. Gerçekten Nizam ül-Mülk, *Sıyyaset-nâme*'sinde (yeni neşrinde), Yavgıyân şeklinde adı doğru olarak yazılan bir tâifenin (eski neşirlerinde Nâvgıyân) Rûm gazasına katıldığına dair bir hikâye nakleder. (10) İbn Funduk'a göre Ahmed isminde kudretli bir kimse Yavgıyân (metinde Nâvgıyân) ordu-sıyla 1006 yılında Bayhak havâlisine bir akın yapmıştır. Müellif aynı yerde Yavgıyan (Nâvgıyan) ve Yavgı askerlerinden bahsederken Yangi-kent Oğuzların Yabgusu ve Selçukluların düşmanı olan Şahmelik bin Ali el-Barani'nin bu bölgeye akınlara da temas eder. (11) Bu kayıtlar Oğuz Yabgusunun faaliyetlerini gösterir. Nitekim Oğuz Yabgusunun 391 (1000) yılında İslâmiyeti kabûl ettiğini, Sâmânî emiri İbrahim ile ittifak ve sıhriyet kurduğunu biliyoruz. (12) Bu da Yabgu Oğuzlarının İslâm dünyası işlerine oldukça eski bir zamanda ne derece katıldıklarına delâlet eder, hatta bu Türkmenler İslâmiyeti kabûl ettikten sonra Türkistan gönüllü ve gazilerine karışarak Bizans'a karşı cihâda gidiyorlardı. Nitekim Türklerin 963 ve 965 yıllarında Anadolu gazalarına katıldıklarını biliyoruz. Çağrı Bey, bu eski ananeye göre 1018 senesinde, kendi Oğuzları ile, Şarkî Anadolu'ya kadar akın yapmış; bu akın esnasında Azerbaycan'da karşılaştığı Türkmenleri de yanına almış ve Buhara dönüşünde bunları oralarda bırakmıştı. Bu hâdiseler Arslan Yabgu veya Yen-

gi-kent Yabgularına ait bu hareketler dolayısıyledir, ki Selçuklu devletinin kuruluşundan önce Yavgulular (Yavgıyan) ın ve onlara dair kayıtların kaynaklara geçmesine imkân vermiştir (13)

- (1) Bak. Selçuklular tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, Ankara 1965, s. 120-123.
- (2) İ. Kafesoğlu, Selçuklular, İslam Ansiklopedisi (İA), s. 360 a).
- (3) Bak. Osman Turan, I. Kılıç Arslan, İA, s. 682 a; Sibt, III. Ahmed (Topkapı) 2907 (XII), s. 144 a.
- (4) Tarih Meyyâfârkun, British Museum. s. 153 b.
- (5) Firdevsi Şah-nâme'de ve bazı lugatlarda Yabgu'nun nisbeti «Hatt-i Yabguvi» (Yabgu yazısı) şeklindedir.
- (6) Yazma nüshada bu isim Yavukiyye ( ) şeklinde görülmekte, Cl. Cahen onu Bâdûkiya veya Bârûkia şeklinde okumaktadır (İA (1938), 418). Yazmada: Tevâka'a el-Yavukiyye ve'l-Rûm ve nasara'llah el-Müslimin.
- (7) «Tuğat-i Etrâk ve süfehâ-i ağbiyâ ve ahlâf-i Yavgıyan-ı işan der serkadd-i memâlik mudâhalet numûdend» (Evâmir ul-Alâiyye, s. 485). Sibt'in yavgululara aid metinlerinden ancak lüzumlu kayıtlar Selçuklular tarihinde ve burada almış bulunuyoruz.
- (8) Quatremere kendi neşir ve tercümesinde bu ismi noktasız yazmış; onu Navegiyan (okçu) olarak okumak isterken bundan vazgeçmiş ve bunu ok ve uç kelimelerinden mürekkep sanarak (Uc Türkmenleri) (Türkmen ul-Uciyye veya Uc-okiyye) şeklinde okumuş ve tercüme etmiştir. (Histoîr des Mongol de la Perse, s. 342). Şarkiyatçıların anlıyamadıkları Ucuyye veya Ucokiyye Türkmenleri için de bak. F. Köprülü, TM, I, s. 209. Ali-zâde'nin neşrinde ise «Yavgıyan ve münheziman-i Sultan Celâleddin» şeklinde ismi doğru olarak vermiştir. (Câmi'ül-tevarih, Bakü 1957, III, s. 71). Târih Mansûrî de bu sırada Yavguyye ( ) nun dağıldığından ve ekserisinin itaate girdiğinden bahseder (Moskova faksimile neşri 1960, s. 175 b).
- (9) Selçuklular tarihi, s. 122.
- (10) Siyâset-nâme, nşr. H. Darke, Tahran 1347, s. 103. Nâsir metinde bunu Yavgıyan şeklinde kaydettiği halde notlarda, nushaya aykırı olarak, Navegiyan imlâsiyle yazmış ve Farsça sandığı kelimeye bir yakıştırma «tir-endâzân» yani okçular manasını vermiştir.
- (11) Tarih-i Bayhak, nşr. A. Behmenyâr, Tahran 1317, s. 51, 267; İ. Kafesoğlu, İA, sayı 104, s. 395 b, str. 27.
- (12) Bak. Gerdizi, Zeyn ul-ahbâr, nşr. M. Kazvîni, Tahran 1937, s. 50; Selçuklular tarihi, s.
- (13) Bak Selçuklular tarihi, s. 47-48.

GÖLGELER

Yalnızlık içime korkular salmış
Ağaçlar simsiyah devlere dönmüş
Karanlıklar, korkular içime dalmış
Işıklar yok olmuş, lambalar sönmüş

Tabutlar, ölümler dönüp duruyor
Odama acaip gölgeler dolmuş
Gölgeler rüzgârla oyun oynuyor
Bu oda cinlerin odası olmuş

Tereddüt, şaşkınlık, ne yapacağım
Nereye, kimlere, nasıl gideyim?
Acaba nasıl kurtulacağım
Elinden cinlerin ve gölgelerin

İhsan İŞİK

Dinler Tarihi

Kur'an Kıssaları Yahudilikten mi Alınmıştır?

Afif Abdu'l-Fettah Tabbara

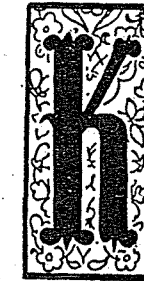
Türkçesi:

Osman CİLACI

Konya Yük. İslâm Enst.

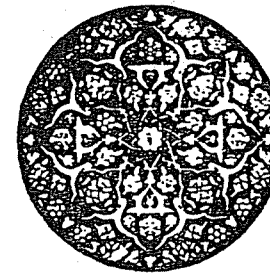
Öğrt. Üyesi

— II —

UR'AN'A gelince: Kur'an, bütün bu peygamberlerin ve diğerlerinin yaşayışlarını anlatmış ve onların temiz hayatlarının sabır, fedâkarlık, ihlâs ve hayatlarını insanlığa uygun en üstün örnek kılan, nefsin arzularından uzak kalma çerçeveleri ile donatmıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerim onların makamlarını yükselttiği gibi; mü'minlere, peygamberlerin yolunda yürümelerini de emretmiştir. Eğer peygamberlerin üstünlük ve iyilikle tavsif edildikleri âyetlerin hepsini zikredersek bu yazımız çok uzar. Onun için biz burada Allah'ın, peygamberlerinin vasıflarını özet olarak bildiren bazı âyetlerini göreceğiz:

«İşte bunlar kavmine karşı İbrahim'e ver (ip öğret) diğimize hucetlerdi. Biz kimi dilersek onu derece derece yükseltiriz. Şüphesiz ki, Rabbin tam hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir» «Biz ona İshak ile Yakub'u ihsan ettik ve her birini hidayete (nübüvete) erdirdik. Daha evvel de Nuh'u ve onun neslinden Davud'u, Süleyman'ı, Eyyüb'u, Yusuf'u, Musa'yı ve Hârun'u hidayete (nübüvete) kavuşturduk. Biz iyi hareket edenleri işte böyle mükâfatlandırırız» «Zekeriyâ'ya, Yahya'ya, İsa'ya, İlyas'a da (böyle hidayet verdik) (onların) hepsi salihlerdendi» «İsmail'i, Elyas'ı, Yunus'u, Lut'u da (hidayete ilettik) her birine alemlerin üstünde yüksek meziyetler verdik» «Onların babalarından, zürriyetlerinden, biraderlerinden kimini de (yine üstün imtiyazlara mazhar ettik), onları seçtik, onları doğru bir yola götürdük» «İşte o (yol), Allah'ın hidayet yoludur ki O, bunu kullarından kime dilerse ona nasip eder. Eğer onlar da (Allah'a) eş koşsalardı yapageldikleri her şey kendi hesaplarına elbette boşa gitmişti» «Onlar kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiklerimizdir. Şimdi bunlar (Kureyş kavmi)

bunları (bu delilleri) tanımayıp da kâfir olurlarsa (zaten) biz ona, bunu inkâr etmeyen bir kavmi vekil (ve memur) kılmışızdır.» Onlar (o peygamberler) Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. O halde sen de onların gittiği doğru yolu tutup ona uy. De ki: «ben buna karşı (bu risalet vazifesini ifa etmeme mukabil) sizden hiç bir ücret istemiyorum. O (Kur'an), âlemler için bir öğütten başka bir şey değildir» (1)

Kur'an bu âyetlerinde, Allah'ın varlığı ve birliği mevzuuna delâlet eden kesin hüccetleri zikretmek suretiyle işaret ediyor; Allah bu delilleri, İbrahim'e, kavmini yönetmesi için vermişti. O da kavmine böylece üstün geldi. Zaten yaratıklarından dilediğini hikmet ve ilimle yüceltmesi Allah'ın sünnetlerindedir. Daha sonra Allah, İbrahim'e İshak'ı ve İshak'ın oğlu Yakub'u ihsan ettiğini, onlardan her birini hak ve hayır yolunda daha önce Nuh'u muvaffak kıldığı gibi muvaffakiyete ulaştırdığını da açıklamaktadır.

Daha sonra Allah ondört peygamberi üç kısma ayırarak zikretmektedir:

Birinci kısım:

Allah'ın risalet ve nübüvveti yanında, devlet başkanlığı da verdiği; iyilikleri karşılığında ihsan ile mükâfatlandığı peygamberler. Böyle mükâfatlandırmayı Allah, mahlûkatından iyi olanlara bu dünyada, te'hir ettiklerine ise âhirette ihsan eder.

İkinci kısım:

Zühtle ve dünya lezzetlerini terketmekle bilinen peygamberler ki, Allah sâlihler vasfını bunlara tahsis etmiştir.

Üçüncü kısım:

Allah'ın, kendi zamanlarında bütün yaratıklardan üstün olarak nitelediği peygamberler. Böyle bir peygamber kendi kavminde veya dünyada bir tek de olsa, o onların en faziletlisidir. Daha sonra Allah, onları bu peygamberlere uymaya çağırarak âyetlerini sona erdirmiştir.

Kur'an'ın, Allah'ın rasulü Hz. İsa'ya yönelttiği bu üstün nazarı üzerinde düşündüğümüz zaman, Yahûdilerin, İsa ve annesi Meryem hakkında uydurdukları iftiralara karşı Kur'an'ın yaptığı müdafaayı ve Kur'an'ın, İslâmın, Yahûdilikten alınmış olduğu şüphesini ortadan kaldıran ve Allah'ın Hz. İsa'ya verdiği yüksek mevkii de zikretmemiz yerinde olur.

İsa ve Annesinin Yahûdi İftiralarına Karşı Müdâfaası

İslâm'a değer kazandıran bir diğer husus da Yahûdilerin İsa ve Meryem'e reva gördükleri iftira ve yalanları hak uğrunda müdafa etmesidir. Bu gerçeğin vuzuh kazanabilmesi için Kur'an'ın Hz. İsa ve Meryem'i müdafaada tuttuğu yolu ve ilgiyi de zikretmemiz yerinde olur.

Meryem, Allah'ın ebedî mucizelerinden biri olarak kendisine hiç bir erkek temas etmediği halde oğlu İsa'ya gebe kaldı. Meryem İsa'yı doğurur doğurmaz onu kavmi olan İsrail oğullarına getirince ona zina iftirasını attılar. Fakat sâlih kullarını müdafa eden Allah, alçakça iftiradan annesini temize çıkarmak için doğar doğmaz daha beşikte bir sabih iken İsa'yı konuşturdu ve Kur'an-ı Kerim'de: «İsa dile gelip) dedi ki; ben hakikat Allah'ın kuluyum. O, bana kitap verdi, beni peygamber yaptı. Beni her nerede bulunursam mübarek kıldı. Bana, ben hayatta oldukça namazı, zekâtı emretti» (2) buyurdu. İsa'nın bu vakitsiz konuşması, İsrail oğullarının, annesi Meryem'e attıkları iftiradan O'nu temizlemiştir.

Sonra zaman ilerledi. Hz. İsa, İsrail oğullarına nasihat etmeye, onları hak ve kurtuluş yoluna çağırmaya, dünyaya bağlanıp kalmak ve insanların mallarını bâtil yollarla yemekten vazgeçmeye davete koyuldu. Va'zı onların hoşuna gitmiyordu. Valinin yanında O'na (İsa'ya) tuzak hazırladılar ve O'nun İsrail oğullarının melikliği iddiasında bulunduğunu ileri sürdüler. Vali İsa'yı yakalaması için asker gönderdi. Kur'an-ı Kerim, Allah'ın onlara bu imkân vermediğini, Hıristiyanların İsa'ya benzeterek yakaladıkları kimsenin İsa'dan başka birisi olduğunu nakletmektedir:

«Bilakis Allar O'nu yükseltip kendisine kaldırmıştır» (3)

Burada Kur'an-ı Kerim şu âyetleri ile Yahûdilerin iddialarını hükümsüz kılıyor ve onların yaptıkları bu şeyi kınıyor:

«Bir de onların (İsa'yı) inkâr ile kâfir olmaları, Meryem'in alejhinde büyük iftira atıp söylemeleri» Ve: «Biz Allah'ın peygamberi, Meryem oğlu İsa'yı öldürdük» demeleri sebebiyle (dir ki kendilerini rahmetimizden koğduk) Halbuki onlar onu öldürmediler, onu asmadılar da. Fakat (öldürülen ve asılan adam)kendilerine (İsa) gibi gösterildi. (Zaten ve) hakikaten (İsa ve onun katli) hakkında kendileri de ihtilafa düştüler. (bu babda) kat'i bir sek ve şüphe içindedirler. Onların buna (onun katline) aid hiç bir bilgileri yoktur. Ancak (kupkuru) bir zanna uymak (dardılar). Onu yakinen öldürmemişlerdir» (4)

Bu, İslâmın; Hıristiyanlığın Hz. İsa ve annesi Meryem hakkındaki iki esasî müdafa sadedinde ileri sürdüğü fikridir. Hz. İsa ve Meryem'i müdafaayı ta'kit için Hz. İsa hakkında Kur'an-ı Kerim'de geçen âyetleri de buraya ilâve ediyoruz:

«Melekler: «Ey Meryem, Allah, kendinden bir kelimeyi sana müjdeliyor: Adı İsa (lâkabı) Mesih, (sıfatı) Meryem oğludur. Dünyada da, âhirette de şâm yücedir. (Allah'a) çok yakındır da» (5)

Hz. Meryem hakkında Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

«Hani melekler: «Ey Meryem, şüphesiz ki Allah sena seçkin bir hususiyet verdi. Seni tertemiz (büyüttü). Seni âlemlerin kadınları üzerine mümtâz kıldı» demişti» (6)

Bu, Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında devamlı olarak sağlam temeller üzerine kardeşlik bağlarının kurulmasını isteyen İslâm için son derece şerefli bir mavkidir. Müslümanlara karşı Yahûdileri destekleyen Hıristiyanlık dini ile mütedeyyin bazı garp devletlerinin, İslâm'ın bu davranışını isyanla mükâfatlandırmaları hiç de adalet ve insafa sığmaz.

(Bitti)

(1) el-En'am, 83-90.

(2) Meryem, 30-31.

(3) en-Nisa, 158.

(4) en-Nisa, 156-157.

(5) Âl-i İmrân, 45.

(6) Âl-i İmrân, 42.

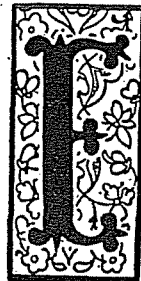

İktisat

Faiz - Banka
ve İslâm

— VII —

Mustafa COŞKUN

Y iman edenler, kat kat faizi yemeyin, Allah'dan sakının ki, kurtuluşa eresiniz» (Âli İmran/130)

Âyet-i kerime, kat kat artırılmış faizin yemesini Müslümanlara yasaklamaktadır. Bu âyetten şöyle bir anlam çıkarmak mümkündür. «Kat kat faizi yemeyin ama, artırılmamış basit faizi yiyebilirsiniz».

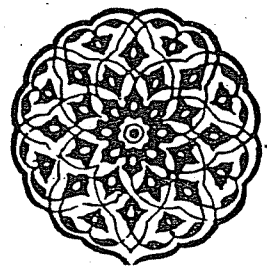
Müslümanlar arasında hatalı bir tatbikata yol açan bu anlayış, maalesef bazı çıkarıcılar tarafından ileri sürülmektedir. İslâm Dininin %6-9 gibi, basit faizi yasakladığını, kat kat faizi haram kıldığını söyleyerek çıkarlarını garantileştirmek niyetindedirler. Veya İslâm Dininin, güya güzel göstermek çabasındadırlar.

Acaba bu, böyle midir? Kur'an-ı Kerim, katlanarak alınan faizi yasaklayarak basit faizi serbest mi, bırakmıştır? Yoksa, zerre sine varıncaya kadar faizin her türlüünü yasaklamış mıdır?

Evvvelâ, kaynaklara müracaat ederek kat kat faizin ne olduğunu izah edelim. Daha sonra da mes'eleyi delilleriyle açıklamaya çalışalım.

KAT KAT FAİZ NEDİR?

Eski Araplarda bir senelik ödeme müddeti sonunda, ödünç veren, borcun ödenmesini veya faizin artırılmasını isterdi. Borçlu ödeyebilirse mesele yoktu. Ödeyemezse meselâ: borç, bir yaşını doldurmuş dişi bir deve ise, ikinci sene iki yaşını doldurmuş dişi bir deve, daha sonra yine ödenmezse, üç yaşını doldurmuş bir deve, sonra dördünü doldurup beşine basmış bir deve... olurdu. Borç ödenmediği müddetçe böyle, katlama

bir ödeme şekli devam eder giderdi. Aynı şekilde borçlu, vâde sonunda borcunu ödeyemezse borcunu, iki katı ödemek durumunda kalırdı. Borcu 100 (lira) ise, ikinci sene ödemediğinde katlanarak 200 lira olurdu.» (1) İşte kat kat faiz budur.

«Cahiliyet devrinde müşriklerden biri borçlanıp da ödeyemezse, alacaklı geri alma müddetini uzatır, borçlu da ödeyeceği parayı artırır. Ve bu artırmaya (her sene fazlalaştırılarak) devam edilirdi. Hatta, borçlunun bütün malî varlığı batır giderdi.» (2)

«Bir adam muayyen bir müddet için ödünç verirdi. Vade gelince borçluya, (malımı artır) derdi. Borçlu kabul ederse borç, misliyle artar ve esas borç ödeninceye kadar böylece devam ederdi. Bu suretle borçlu, herşeyini külliyyen kaybedebilirdi.» (3)

«Ribanın ez'af-ı muzafa (kat kat) olması, bir borca güzestesini zammedile edile (faizi eklene eklene) faizin re'sül mal (ana borç) kadar veya daha ziyade bir miktarı bulması demektir.» (4)

«Cahiliyet devrinde bir şahıs, diğer bir şahsa meselâ: bir miktar faiz ile ve bir sene müddetle yüz lira ödünç verirdi. Müddeti biter de bu borç verilmezse dânin (borç verenin) talebi üzerine medyun (borçlu), bu borcun miktarını meselâ: 200 liraya iblâğ (ulaşma) ile bir sene daha uhdesinde bulundururdu. Böyle seneler geçtikçe bu miktar artırırdı.» (5)

Şu halde Kat Kat Faiz, misliyle faiz getiren bir ödünç şeklidir.

Müslüman olmayan Araplar, ödünç verdikleri zaman karşılığında mtulaka faiz alırlardı. Borçlu, verilen vâde sonunda borcunu ya öder, ya ödeyemez. Öderse faizini de verir ve kurtulurdu. Ödeyemezse iki şekilde me'eleyi hallederlerdi:

a) İlk anlaşmalarında iki tarafın da kabul ettiği faiz haddiyle, ikinci sene de borcun müddetini uzatırlardı. Meselâ: %25 ten bir sene müddetle 1000 lira ödünç alınmış. Vâde sonunda borçlu, 1250 lira öder ve kurtulur. Ödeyemezse yine %25 ten faiz konur ve ikinci sene sonu borç, 1562,5 lira olurdu. Bu, basit faiz şeklidir.

b) İkinci durum ise şudur: anlaşma müddeti sonunda borçlu, 1250 lirayı ödeyemezse, ödünç veren vâdeyi uzatır fakat, borç, 2500 lira olurdu. Üçüncü sene yine ödenmezse 5000 liraya yükselirdi. İşte bu şekilde artan faize de «Kat kat Faiz» denir.

Kat kat faizi izah etikten sonra soruyu tekrar edelim: İslâm Dini, kat kat faizi yasaklayıp basit faizle ödünç vermeyi veya basit faiz almayı yasaklamış mıdır? Müslüman, %6-9 gibi «basit faizi» alabilir mi?... Yine biz kaynaklara dönelim.

BU HUSUSTA NE DEDİLER?

Nisaburî, Kaffal'in görüşünü şöylece tesbebit etmiştir: «Müşrikler, riba yoluyla topladıkları malların ekserisini, askerî masraflar için kullanıyorlardı. Müslümanların da kat kat faiz yoluyla para toplayıp askerî masraflarda kullanarak müşriklerden intikam almaları ve böylece onları taklit etmeleri mümkündür. Müslümanları, bu yoldan men için bu âyet-i kerime nâzil olmuştur. Bu ve bundan önceki âyetler, (Âli İmran/130), dinî hükümlerde ve cihat hususunda irşat yoluyla islâha geçmek için korku, teşvik ve nehiy gibi emirlerin ilkidir. Bu âyetle, faizin bu şekilde yasaklanmasından maksat, halen mevcut olan kat kat faizi haram kılıp kat kat olmayana serbest bırakmak değildir. Zira faizin her çeşidi nehyedilmiştir. Ancak Müslümanlar, bu şekilde bir ribalı muameleyi işleme teşebbüsünde buldukları için bu âyet, onları azarlamış ve bundan vaz geçmelerini istemiştir.» (6)

Müfti Ebu's-Suud Efendi, bu hususta özet olarak şöyle demektedir: «Âyet-i kerime içersindeki (kat kat) tabiri, Allah'ın riba hakkındaki yasağın kayıtlamaz. Yani fahiş faizi yasaklayıp basitini serbest bırakmaz. Bu tabirden maksat, âyet-i kerimenin nazil oluşu sırasında hüküm süren âdetin kötülüğünü bildirmektir.» (7)

«Müfessirin bu kaydın (kat kat kaydının) ihtirazî (Sakındırma) olmayıp o zamanki cereyanı hale göre hukukî olduğunu ve binaenaleyh, asl-ı Nehyin alelittlak ribayı tahrime müteveccih bulunduğunu beyan etmektedirler. Bu âyetin «Uhut» vak'asını tezkir sadedinde varit olması, bunun ilk nazil olan nehy-i riba âyeti olduğuna delâletten hali değildir. Tahkikatı fikhîyeye nazaran da Sûre-i Bakara âyetleri nüzülen bundan muahhardır. Ve hatta muahhar olmasa bile herhalde mukaddem dahi olmadığından lâakal mukarenete mahmul olması lâzım gelir.» (8)

Merhum'un sözlerini sadeleştirerek sunalım: Âyet-i kerimede geçen «kat kat ribayı yemeyin» kaydı, sadece bu çeşit bir ribadan sakındırma değildir. Aynı zamanda âyetin indiği sırada devam eden bu çeşit faiz şeklinin varlığı bildirilmektedir. Binaenaleyh, bu âyetteki nehyin esas gayesi, umum olarak ribayı yasaklamaktır. Müfessirinin görüşü budur. Bu âyetin Uhut savaşını hatırlatması da bu hususta inen ilk âyet olduğuna delildir. Fikhî araştırmalara göre de Bakara sûresindeki riba âyetleri, (275-280) bu âyetten sonradır. Sonra olmasa bile ondan evvel değildir.

«Bu âyet-i kerime ile bu cahiliye âdeti, takbih edilerek Müslümanlar böyle bir muameleden men edilmişlerdir. Yoksa böyle bir vak'ayı natı kolan âyet-i kerime kat kat olmayan bir ribanın cevazını mutazammın (içine almış) değildir. Belki böyle bir cahiliye muamelenin pek bî insafâne olduğuna müşirdir. (İşaret etmiştir.) Yoksa riba, az olsun çok olsun alelittlak (mutlaka) haramdır. Meselâ: elindeki bir silâh ile ona buna saldırıp duran bir şahsa hitaben «sen böyle bir silâh ile onabuna saldırıp durma» denilse, o şahsa silâhsız olarak saldırmaya müsaade edilmiş olmaz». (9)

BÜ HUSUSUN TENKİDİ :

Bu hususta selâhiyetli kaynakları dinledikten sonra işin kritiğine geçelim. Hakikaten bu âyeti kerimeden basit faizin cevazına bir fetva çıkarmak mümkün değil midir? Peşin olarak bu soruya «Hayır» cevabını verip delillerimize geçelim.

İslâm Dini, bu âyet-i kerime ile (Âli İmran/130), mürekkep (kat kat) faizi yasakladığı gibi, %1-2 oranındaki basit faizi de haram kılmıştır.

1 — Bakara sûresindeki, «Faiz yiyenler, şeytan çarpmış kimseler nasıl kalkarlarsa öyle kalkarlar... Allah alış-verişi helâl, faizi haram kılar... Allah ribayı mahveder» (275-276), «Eğer müminlerdenseniz ribadan geri kalmanı bırakın. Eğer bırakmazsanız bunun Allah'a ve peygamberine karşı bir harp olduğumu bilin» (278-279) gibi âyet-i kerimeler apaçık dururken bir takım te'villere kapılıp taviz kapısı aramak abes değil midir? Bu açık hükümler karşısında «Kat kat faiz yemeyin» âyetine, hazine bulmuş mağribî gibi sarılmak en azından Kur'an'ın fâizi haram kılışını isabetsiz bulmak demektir.

2 — «Kat kat fâizi yemeyin» âyeti, iniş itibariyle Bakara sûresindekilerden öncedir. İlk âyette muğlâk olan yasak hükmü, daha sonraki âyetlerde daha açıktır.

İslâm Dini, Araçların alışmış olduğu veya yaşayışlarına girmiş olan kötü âdetleri, birden kaldırmamıştır. İlk anda kötülüğünü göstermiş, daha sonraki âyetlerle de yasaklamıştır. İçkinin haram kılınışı da böyle olmuştur. İlk âyette zararının faydasından çok olduğu, daha sonraki âyette içkinin ibâdete mani olduğu bildirilmiş ve en son olarak da içki yasaklanmıştır. Riba hususunda da ilk olduğu kabul edilen bu âyette, sadece kat kat riba men edilmiş, daha sonra gelen Bakara sûresindeki âyetlerle de tamamen haram kılınmış olabilir.

3 — Peygamberimiz, Veda Haccında, «Faizin her çeşidi mülgadır... her türlü ayağının altındadır» (10) buyurmuşlar. Bu hadiste geçen (hepsi) tabiri umum ifade eder ki, kat kat olsun, basiti olsun, faizin her çeşidi bu yasağın içersine girer.

Peygamberimiz, Veda Haccından 82 gün sonra irtihal ettiğine göre, faiz hakkında koyduğu en son hüküm de budur. Bu durum karşısında hâla, «sadece kat kat faiz haramdır» diye iddia etmek yersizdir.

BASİT FAİZ NEDEN HARAMDIR?

İslâm'ın sadece kat kat faizi yasakladığını iddia edenler, bu neticeye şu düşünce ile varıyorlar veya iddialarını şöylece savunuyorlar:

«İslâm'ın her hükmü, insanlığın faydası içindir. Bilhassa toplumun faydasına olan bir şeyi, İslâm Dini yasaklamaz. İhtiyaç içersinde kıvranan bir insana en faydalı şey nedir? Onun ihtiyacı olan parayı vermek değil midir? O, bu para ile bir ihtiyacını gidermek veya ticarete kullanmak gibi herhangi bir suretle faydalanmayacak mıdır? Evet. O halde, basit bir faizle almış olduğu para ona fapda sağladığına göre, İslâm bunu neden yasaklayacakmış? Meselâ: %1 faizle 2000 lira ödünç alan bir insan, vâde sonunda 20 lira gibi cüz'î bir faiz ödeyecektir. O kimse bu fazlalığı seve seve öder. Çünkü muhtaç bir anında onun imdadına yetişmiştir. Ancak, insanların servetini yok eden kat kat faiz —âyette olduğu gibi— haramdır.»

Bir an için böyle olduğunu kabul edelim ve düşünelim. Muhtaç bir insana %1-2 gibi, cüz'î bir faizle ödünç verecek insafli bir faizciyi bulabilecekmiz? Faiz almaya alışan ve vicdanını onun hırsıyla karartan bir insan, %1-2 gibi faize rıza gösterecek midir? Böyle insafli bir faizciyi bulmak muhaldir.

Basit bir faiz oranıyla alınan 3-5 bin lira için ödenen faiz, belki önemsizdir. %2 yle alınan 3 bin lira için vâde sonunda 60 liralık önemsiz bir faiz ödenecektir. Realist bir görüşle cevap verelim, bu 60 lirayı seev seve verebiliriz. Çünkü bu 3 bin lira, bizim bir ihtiyacımızı gidermiştir veya ticarî imkânlarımızı artırmıştır. Fakat; aynı faiz haddiyle külliyetli bir kredi alan kimse için «önemsiz bir faiz verdi» diyebilir miyiz? Meselâ: %2 faizle 60 bin lira kredi alalım. (%2 faizle hiç bir müessese kredi vermez). Sene sonunda 1200 lira faiz ödeyeceğiz. Ve bu ödeme, ana borcumuz ödeninceye kadar devam edecektir. Borcumuzu on senede ödemişsek 12 bin lira faiz ödeyerek borcumuzu kapatmış oluyoruz ki, bu para, bir köy ailesinin 3-4 senelik masrafını karşılar.

Diğer taraftan İslâm Hukuku, evrensel bir nitelik taşır. Koyduğu hükümleri diğer milletleri de içine alır. Bunun için faiz hakkındaki İslâmî hükümler, milletler arasında da câridir. Buna göre meselâ hükümetimiz, bir dış memleketten %2 faizle 100 milyon lira kredi aldı. Sene sonunda ödeyeceği faiz iki milyon liradır. Görülüyor ki, en az faiz haddiyle alınan bir borç için iki milyonu hiçten ödemiş oluyoruz. Az miktarda borç alan için cüz'î bir faiz belki dokunmayacak, hatta fayda bile

sağlayacaktır. Fakat; emirler ve yasaklar umumî olur. İslâm Dini, bazı şahısları veya azlığı-çokluğu nazar-ı itibara almadan emirler verir, kaideler koyar. Yasaklanan şeyin belki faydaları da vardır. Fakat, zararı faydasından çoksa, İslâm onu yasaklar. Meselâ: içkiyi satmak suretiyle ondan bir fayda temin etmek mümkün; fakat bu faidenin yanında zararı çok büyük olduğundan içki haram kılınmıştır. Hatta bu tahrimde okadar ileri gitmiştir ki, içkiyi yapmak, satmak ve içmek aynı yasağın içersindedir. Demek ki, emir ve yasaklar, —yasak edilen şeyde bazı faydalar olsa bile— umumî olur. Şimdi bu mantikî zaviyeden hareket edersek basit faizi almanın ve vermenin de haram olması gerekir. Çünkü, birçok zarar getirmesi muhtemeldir. Veya zarara sebep olan taviz kapılarının açılmasına sebep olacaktır.

Dinimiz, harama giden yolları kapamıştır. Şayet, miktarı az olan borçlar için cüz'î bir faiz vermeye dinimiz müsaade etseydi, harama giden yol kapanmamış olurdu. Ve bu durum daha bir çok mes'elenin ortaya çıkmasına sebep olacaktı. Meselâ: Hangi miktar faiz fahiş, hangi miktar basit münakaşası ortaya çıkardı ki, paranın kıymetinin zamana ve mekâna göre değişmesi sebebiyle bu miktarı tesbit etmek de mümkün olmazdı. Zamanımızda da normal faiz oranıyla fahiş faiz oranı tesbit edilmiş değildir.

İslâm Dini, faizin her türlüünü haram kılmıştır. Bunda şüphe yoktur. Fakat; bir an için «basit faizin haram edilip edilmediğinde» şüphe edelim. Biz bu şüpheyle tereddüt içersindeyken karşımıza, Buhari ve Müslim'in müştereken rivayet ettiği şu Hadis'i Kudsi çıkıyor:

«Numan b. Beşir (R. Anhüma)dan: Şöyle demiştir: (kulağımla) işittim. Resûlullah (S.A.V.) buyurdu ki, helâl belli, haram da bellidir. İkisi arasında da (helâl mi, haram mı belli olmayan bir takım) şüpheli şeyler var ki, çok kimseler onları bilmezler. Şüpheli şeylerden her kim sakınsa arzını (yani haysiyetini) da dinini de kurtarmış olur. Her kim şüpheli şeylere dalarsa, (içine girmek yasak olan beylik) koru etrafında (davarlarını) otlatan bir çoban gibi çok sürmez içeriye dalabilir. Her hükümdarın bir koruluğu vardır. Allah'ın yeryüzündeki koruluğu ise yasaklardır.» (11) (Tecrid-i Sarih Terc. c: I, kitap 2, cüz I, sa. 60).

Sonuç olarak diyebiliriz ki, faizin her çeşidi haramdır. Bu yasağı haleldar eden her hususun da haram edilmesi mantikî bir zarurettir. Zira; insanoğluna, —azıcık da olsa— açılveren taviz kapısı, sonuna kadar açılır. Bundan dolayı İslâm'ın basit faizi yasak etmemesi aklen de imkânsızdır.

— SON —

- (1) İbn-i Cerir Et-Taberi, Camiu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an, C: 4/55-56.
- (2) Nisaburi, Garaibu'l-Kur'an ve Regaibu'l-Furkan, Taberi Tefsiri kenarı, C: 4/70, Kahire baskısı.
- (3) Ebu's-Suud, İrsadü'l-Akli's-Selim ilâ Mezayâ'l-Kitabi'l-Kerim, C: I, sh: 141, varak: a-b.
- (4) Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, C: 2/1173, Eser Yayınevi.
- (5) Ö. N. Bilmen, Kur'an-ı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, c: I/455.
- (6) Nisaburi, A. E., Tefsir-i Taberi kıyası, c: 4/70
- (7) Ebu's-Suud, A. E., Aynı sahife.
- (8) Hamdi Yazır, E. E., aynı cilt ve sahife.
- (9) Ö. N. Bilmen, A. E., aynı cilt ve sahife.
- (10) Sahihi Buhari Tecrid-i Sarih Tercemesi, c. 10, sa: 397.

Biyografi

Vefatının 211. Yılı Münasebetiyle

BÜYÜK HÂDİMÎ Hz.

Hayatı, Eserleri ve Tesirleri

Veli ERTAN
İst. Yüks. İsl. Ens.
Öğrt. Üyesi

BÜYÜK HÂDİMÎ, Osmanlı İmparatorluğunun 18. yüzyılı içinde yaşamış, mütefekkir, din âlimi, filozof, şâir, edib, muhakkik, müdekkik ve aynı zamanda büyük bir hukukçudur.

İslâm âleminin tanınmış ilmiyle âmil, fazlıyla kâmil çok cepheli bir zattır.

Büyük Hâdimî hakkında ne kadar konuşulsa ve ne kadar hakkında yazı yazılsa gene onun ilmi kudretini ölçmek mümkün değildir. Onda ilim vehbidir. Bu da şüphesiz Allah'ın bir hikmetidir.

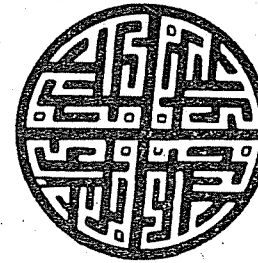
Büyük Din âlimi Müftü Ebu Said Mehmed Hâdimî 1113 hicri ve 1701 milâdi tarihinde kendi adını taşıdığı Hâdim ilçesinde doğmuştur. Babası müderris Kara Hacı şöretiyle benam Mustafa Efendidir. Kara Hacı Mustafa Efendi halk arasında tanınmış ve devrin Mefhar-ı ülemasından olması hasebiyle ona Fahr-ür Rum unvanı verilmiştir. 1147 tarihinde vefat etmiştir. Kabri oğlu Hâdimî Hazretlerinin yanındadır.

Kabir taşındaki kitabede:

(Merhum ve mağfur Hâdimî Efendimizin pederleri ve üstadı fuhulinden sâhib-i enfar-ı kudsiyye üstadı kül mürşid-i ekmel Fahr-ür Rum Kara Hacı Mustafa Efendimizin ruhuna fatiha) (1) yazılıdır.

Hâdimî'nin cediti aslen Buharalı Hüsamü'd-din Mustafa Bedrüddin, Hüseyin Hüsamü'd-din, Abdurrahman, Osman ve Fahr-ür Rum Kara Hacı Mustafa Efendidir.

Birinci Hüsamü'd-din Efendi 1400 yıllarında sonradan Hâdimî adıyla tesmiye olunan bölgeye hicret etmiş ve 40 yıl kadar devam eden hicret hayatından sonra nihayet Hâdim'in güneyinde Taşkent nahiyesine bağlı Afşar köyü hududu dahilinde Karaca Sadık denilen mahalde yerleşmiş ve böylece bu aile 1692 tarihine kadar burada kalmıştır.

Kara Hacı Mustafa Efendi, burada açmış olduğu bir medresede tedrisle meşgul olmuş ve etraftan gelen talebelerini yetiştirmiş ve onlara icazet vermeye muvaffak olmuş ve böylece kısa bir zaman içinde Hâdim'de ve gerek ilim adamları arasında Fahr-ür-Rûm ünvanını ihraz etmiştir.

Artık müderris Kara Hacı Mustafa Efendi evlenme çağına gelmişti. Babası Osman Efendinin tensibiyle Taşkentli Emir Müftüsünün kızıyla evlenmiş ve Karaca Sadık'ta mütevâzi bir hayat geçirmeğe başlamıştı.

Bir rivayete göre ailesi tarafından görülen bir rüya üzerine Müderris Kara Hacı Mustafa Efendi şimdiki Hâdim'in bulunduğu yere gelerek yerleşmişti. İşte dillere destan olan eşsiz Hâdimî burada dünyaya gelmiş, babası ona Sâid Mehmed ismini vermiştir.

TAHSİLİ :

Ebu Sâid Mehmed Hâdimî 10 yaşında Kur'an-ı Kerim'i hıfz etmiş ve mebad-ı Ulumu babasının medresesinde yapmış ve böylece ilk icazet-nâmeyi de babasından almıştır.

Fahr-ür Rum Müderris Kara Hacı Mustafa Efendi oğlunun liyakat ve dirayetine güvenerek daha üstün bir tahsil yaptırmak maksadiyle onu birkaç arkadaşı ile birlikte Konya'da meşhur Karatay medresesine göndermişti.

Said Mehmed Hadimî, Karatay medresesinde beş yıl kadar çeşitli ilimler üzerinde o zamanın tanınmış âlimlerinden Müderris İbrahim Efendiden ders görmüş ve ikinci bir icazet-nâmesini de bu zatatn almıştır.

Günün birinde Müderris İbrahim Efendi, Hâdimî'yi odasına çağırarak ona:

«Oğlum Said Mehmed, medresemde beş seneye yakın bir zaman tahsil yaptın. Benden alacağımı aldın, artık benim sana verecek bir şeyim olmadığı gibi Konya'da seni okutacak hiçbir hoca da yoktur. Binaenaleyh, mütebaki tahsilini İstanbul'da Kazâbâdı Ahmed Efendiden yapmanı tavsiye ederim,» demiştir. Bunun üzerine Hâdimî memleketine babasının yanına gelmiş ve hocasının kendisine söylediklerini aynen nakletmiştir. Babası da kendisinin İstanbul'da arkadaşı bulunan Kâzâbâdı Ahmed Efendiden ders okumasını tensib ve tasvib buyurmuş, oğlunu İstanbul'a göndermiştir.

Hâdimî İstanbul'da Kâzâbâdı Ahmed Efendinin rahle-i tadrisine dâhil olmuş ve bu suretle sekiz yıl muhtelif ilimler üzerinde tahsil görmüş ve feyz almıştı.

Arapça ve Farsçayı ana dili gibi öğrenmiş hatta bu dillerde eser bile yazmaya başlamıştı.

Zamanını değerlendirilmesini iyi bilen Hâdimî'nin ilme karşı büyük bir temayülü vardı. Bunun için Müderris Kazâbâdı Ahmed Efendinin tedrisine devam etmekle iktifa etmemiş aynı zamanda medreselerin zengin kütüphanelerinde mütalâa ile vaktini değerlendirmişti. Bu çalışmasıyla Hâdimî istikbalin büyük bir din âlimi olacağına şüphe yoktu. Çünkü Cenab-ı Hak zenginliğini istediğine ve ilmi de isteyene vermiştir. İşte Hâdimî, mesâisi sayesinde, arkadaşları arasında kesb-i liyakat etmiştir. Bir taraftan da camilerde vaaz etmek suretiyle halkın da gözüne girmiş ve takdir kazanmıştı.

Tahsili sırasında bir zenginle tanışmış ve onunla hasbühaldâ bulunmuştu. O zât Hâdimî'nin arkasından seslenerek niçin selâm vermedin diye sorar, Hâdimî de:

Bir gün Hâdimî dîni mevzularla meşgul olduğu bir sırada bu zengin dükânının önünden geçerken dalğnlıkla ona selâm vermeyi unut-

mştı. O zât Hâdimî'nin arkasından seslenerek niçin selâm vermedin diye sorar, Hâdimî de:

Zihnim meşguldü, demiş. Hâdimî zenginini niçin selâm vermedin sözünü manalı bulmuş ve akabinde onun önce vermiş olduğu 75 kuruşunu iade etmişti.

İstanbul'da tahsilini tamamlayan genç Hâdimî artık üçüncü icazet-nâmesini de almıştı.

Hâdimî'nin tek düşüncesi memleketine dönmektir, çünkü anasına ve babasına çok bağlı idi. Bunun için dört katır yükü tutan kitapları ile Hâdim'e dönerek babasının medresesinde ders vermeye ve aynı zamanda eser yazmaya başlamıştı.

Bu sırada kendi meşrebine uygun bir kızla evlenerek aile saadetine de kavuşmuştu.

Bir sene sonra bir oğlu olmuş ona Said Mehmed adını vermişti. Bundan dolayı halk arasında kendisine Ebu Said Mehmed El Hâdimî denilmiştir. Kısa bir zaman içinde kendisini tanıtan genç âlimin medresesi bir Dar-ül Ulum haline gelmiş, pek çok talebe yetiştirmişti.

Talebe izdihamından dolayı artık büyük Hâdimî açık havada Hâdim'e 12 kilometre mesafede bulunan Kervan Pınarda ders okutmayı uygun bulmuştu. Hâdim ilçesi Büyük Hâdimî'nin sâyesinde İstanbul, Konya, Bursa ve Kayseri gibi bir ilim, irfan merkezi haline gelmişti.

Büyük Hâdimî yalnız dîni ilimlerle iktifa etmemiş, müsbet ilimlerle de meşgul olmaya başlamıştı. Kısa bir zaman içinde şanı ve şöreti Anadolu'ya yayılmış, saray ve zamanın Padişahı Üçüncü Sultan Ahmed'e kadar duyulmuştu.

Dar'us-saade ağası Beşir Ağanın tavassutuyla Padişah tarafından İstanbul'a davet olunmuştur. Padişahın davetini bizzat Konya Valisi Ali Paşa götürmüş ve Hâdimî'ye takdim ile onu candan tebrik etmişti.

Henüz aradan bir ay geçmişti. Büyük Hâdimî tekrar İstanbul'a gelmişti. Padişahın iradesiyle Ayasofya camiinde vaaz vermesi istenmişti. Vaazda bizzat Padişah, Sadr-ı Azam, Şeyh-ül-İslâm ve Rical-i Devlet hazır bulunacaklardı. O zaman büyük Hâdimî hocası Müderris Kazâbâdı Ahmed Efendinin huzurunda vaaz etmekten teeddüp ederim, beni affediniz, demişse de Şeyh-ül-İslâm ona, irade-i Sen'iyye sâdir olmuştur, muhakkak vaaz etmelisin demişti. O gün Ayasofya camii hıncahınç doluydu. Adeta cemaat bir mahşeri kalabalığı andırıyordu.

Genç âlim Hâdimî kürsüde Fatihâ-ı Şerifin tefsirini yaparak herkesin takdirini kazanmıştı. Büyük âlim Hâdimî Topkapı Sarayında Padişahın lütüf ve ihsanına mazhar olmuş ve kendisine İstanbul'da kalması için teklif yapılmıştı. Fakat memleketine ve ailesine çok bağlı bulunan Hâdimî munasip bir tarzda idare-i kelamda bulunarak Hâdim'e gideceğini söylemişti. Böylece parasıyla yeniden satın almış olduğu iki deve yükü kitabıyla Hâdim'e dönmüştü.

Bursalı Mehmed Tahir, Büyük Hâdimî hakkında:

«Mezheben hanefî, tarikaten nakşibendidir. Didar-ı Cenab Nebi (S.A.V.) ile müşerref olduğu bir murakabesinde (eimme-i isna aşerden İmam-ı Cafer Sadık (R.A.) nesl-i pâkinden bulunduğu) tebşir ile müyesser oldukları hatt-ı dest-i âlileriyle muharrer evrak-ı âliyyelerinde mesturdur. Gene bu evrak kıymettar arasında (Pederimin kabri şerifinde musahabeye varmışım. Karşımda temessül eyledi. Nasihat istedim; işte beni görüyorsun ya, dedi. Dünya'nın esbab ve alâkından âriyim. Bu âlemde onlardan hiçbiri fayda vermiyor, ma'îset hususunda kırs ve

tema' mezmumden tevakki ederek Cenab-ı Hakk'a mütevekkil ve anın ihsasına kani' ol. Dünya'da Haliku'l-esbabı unutup ihtiyacını sebebi suri olan kula bildirirsen Hak seni en âdi kimseye muhtaç eder, eğer ihtiyacını herkesten ihfa ile ancak Hazret-i Zülcelâle arzidersen Dünya bile sana arz-ı ruy-ı ihtiyâç eder» buyurdıkları» mündericidir. (2)

Bu kerre Büyük Hâdimî hem Hadim'de talebesine ders vermiş, hem de te'lif eserleriyle meşgul olmaya başlamıştır. Yazdığı eserlerinin müveddelerini tilmizleri tebyiz ederek kitap haline vetirmişler ve teksir etmişlerdir.

İlk eseri Kur'an-ı Kerim sûrelerinden bazılarının tefsiri olup cildler haline getirmiştir. Büyük Hâdimî âlim olduğu kadar, mantıkçı idi. Mantıka dair Araisü-n Nefayis Fi ilmin mantık adlı eserini yazmıştır. Hâdimî âlim ve mantıkçı olduğu kadar da şairdi. Hâdimî'nin bir şiiri şöyledir:

Fakirem kapına geldim
Şefa'at Ya Resul-Allah
Mücrimem suçumu bildim
Şefa'at Ya Resul-Allah
Günahkârım yüzüm kare
Atarlar korkarım nâre
Meğer senden ola çare
Şefa'at Ya Resul-Allah
Nazar kıl ayn-i re'fetten
Nacib eyle şefaattan
Fakirem cümle ümmetten
Şefa'at Ya Resul-Allah
Keremler kıl garibâne
Can'ü ahab-u civane
Umumen ehl-i imâne
Şefa'at Ya Resul-Allah
Ümmetin «Hâdimî» ahkar
Alemde nakıs-ı ebter
Meğer lutf olmaz aher
Şefa'at Ya Resul-Allah

Büyük Hâdimî âlim, şair olduğu kadar da kıymeli bir hukukçu ve fakih idi. Nitekim Sava Paşanın Fransızca yazmış olduğu eseri islâm hukuku nazariyatı hakkında bir etüd adıyla dilimize çeviren Baha Arıkan, bu eserin ikinci cildinde 45 ve 46 ncı sayfalarında şöyle demektedir:

«İslâm fukahasının en yenilerinden bulunan Hâdimî ki bilhassa usul-i fıkıh ile işigal etmiştir.

Teşri-i usulünün mevzuunu mecami-ul hakayık adlı eserinde şer'i delilleriyle sıhhatleri isbat edilmiş olan şer'i hükümleri bilmektir, tarzında izah etmiştir.

Bu hususta «99» maddelik bir kavaid-i külliyesi mevcuttur. Hatta Cevdet Paşanın riyasetinde teşekkül eden heyetin hazırlamış olduğu ahkâm-ı mecellenin baş tarafında bulunan yüz kavaidin 33 ü Hâdimî'nin eserinden alındığı söylenmektedir. Bu hale göre büyük Hâdimî hukukta ve gerekse fıkıhta ilmi bir otorite sahibi olduğu bir gerçektir.

Büyük Hâdimî âlim, şair, hukukçu ve fakih olduğu kadar da talim ve tedriste de mâhirdi. Zira herkes onun rahle-i tedrisinden feyz almıştır.

Hadim'de kurmuş olduğu medresesi âdeta bugünün üniveritesi hükündeydi. Medrese beş bölüme ayrılmıştı:

- 1 — Tefsir ve hadis bölümü
- 2 — İslâm Hukuku bölümü
- 3 — İslâm Felsefesi bölümü
- 4 — İlm-i kelim bölümü
- 5 — Aram Edebiyatı bölümü

Bu medresenin bu tarzda bölümlere ayrılması maddi ve manevi ilimlere ne kadar önem verildiğini isbata kâfi bir delildir.

Büyük Hâdimî medresesini bu tarzda teşkilâtlandırdıktan sonra yazmış olduğu eserleriyle islâm âlemini de uyandırmıştır. İnsanlığa büyük bir hizmette bulunmuştur. Mesaisiyle hüsn-i ahlâkıyla dinine ve milletine örnek olmuş büyük bir şahsiyettir.

İslâm âleminin dikkatini çeken Büyük Hâdimî'nin eserlerinin sayısı henüz kat'i olarak bilinmemektedir. Bununla beraber te'lif, tefsir ve haşiye ve bazı risaleleriyle birlikte eserlerinin sayısı Osmanlı müellifleri muharriri Bursalı M. Tahir'in kayıtlarına göre 23 ü bulmaktadır.

Bu eserler aynı zamanda Burokelma'nın yazmış olduğu 5 ciltlik eserinde adları geçmektedir.

Âlim, fazıl, fakih, Büyük Hâdimî bütün eserlerini arap diliyle yazmıştır. Bu eserler arasında en meşhur eser İmam Birgivi'nin mühim bir eseri olan Tarikat-i Muhammediye'nin (Berika) ismiyle şerhetmiş olduğu eserdir. 1480 sahife ve 4 cildir.

Büyük Hâdimî âlim, şair, hukukçu, fakih, usul-i tedriste mâhir olduğu kadar aynı zamanda filozoftur. Felsefi görüşünü şöyle özetlemek mümkündür.

1 — Tüccarın kendisine vermiş olduğu 75 kuruşu tüccara iade etmekle insanların insanlara yük olmasını istememiş, çalışan herşeyi elde edebilir demıştır.

Nitekim, İstiklâl marşı şairi Mehmet Âkif Safahatında:

Şu ey divane durmaş kâinatın seyri mutadı

Ne yaptın كَيْسَ لِلْإِنْسَانِ الْإِمَّا سَعَى vardı.

Böylece herkes sa'yı ile istediğine ulaşır, bundan başka eline birşey de geçmez.

2 — İlim, rızık ve ahlâkın tekemmülü ancak azim, sebat ve çalışmaya iledir.

Hepimize malumdur ki, işsizlik kötülükleri doğurur. İş, terbiyenin başlıca âmillerinden biridir. Bir işle meşgul olmak, zamanını değerlendirmek elbette zevklidir.

3 — İnsanlar hayatta neyi arazu emtişlerse o işte çalıştıkları nisbette emellerine kavuşabilirler.

Büyük Hâdimî'nin bu hususta:

Kâmil odur ki, koya her yerde bir eser,
Eseri olmıyanın yerinden yeller eser.

mısraları ne kadar manalıdır.

Aradan yıllar geçmişti. Sene 1762 milâdi ve 1176 hicri idi. O sene Hadim'de şiddetli bir kış olmuştu. Bir gün medreseye giderken kendisini

üşütmüştü. Bundan dolayı evine dönerek yatağa düşmüştü. Üç gün ateşler içinde kalan Büyük Din âlimi Hâdimî dördüncü günü Cenab-ı Hakk'ın rahmetine kavuşmuştu.

Büyük Hâdimî'nin cenazesi tilmizlerinin ve Hadim halkının göz yaşları arasında Hâdim kabristanındaki medfenine konmuştu.

Mezar taşında arapça olarak:

Hüvel Hallakul bâki
Cami'ül mecami f'il-usul-i diniyye
Şârih-ül tarikat-ül Muhammediye
Kutb-ül Ârifin
Gavsü'l Vâsilin
Ebu Said Muhammed-ül Hâdimî
Ruhuna fatiha...
— Tevellüdü 1113, tarih-i vefatı 1176.

Şerh-ul Tarikat-i-l Muhammediyye (Berika) adını taşıyan eserinden başka diğer tesbit edilebilen eserleri şunlardır:

- 1 — Metn-i mecâmiu'l-hakayık fi ilm-il-usûl
- 2 — Haşiye-i Dürer
- 3 — Şerh alel-kaside-t-il mudarriye
- 4 — Haşiye alâ tefsir-i suret'ü-m-Nebe-i-lil-Beyzâvî
- 5 — Risaletü fi hakkı's-tesbih vel-Tahmid
- 6 — Tefsirü kavliki ü Tealâ kul-illâhümme mâlik-el-mülk
- 7 — Tefsir ü kavlihi Tealâ «İnne ba'dazanni ismün»
- 8 — Risale fi sülûk-in-Nakşibendiyye
- 9 — Risale-t-ün nesayih vel-vesâyâ-l mubareke (2)
- 10 — Risale-t-ül-Huşû'i fisalât
- 11 — Şerhu Eyyühel-veled
- 12 — Arâis-ün-nefâyis, fi ilm-il-mantık
- 13 — Arâis-ül enzâr çe nefais-ül-ebkâr
- 14 — Risale' fi mahiyet-ilulâma
- 15 — Keşf-ül-hader an hall-il heder
- 16 — Risale fîl-hadis-i da'dal
- 17 — Risalet-ül-Misvak
- 18 — Risalet-ül-kahve
- 19 — Risaletü'd-Duhân
- 20 — Tefsiru suret-ül-ihlâs
- 21 — Risale fi hakk-il- istihlâf
- 22 — Şerh-u besmele. (3)

Mâmidî soyundan bugüne kadar pek çok din âlimleri yetişmiş ve memleket çapında nam ve şöhret yapmışlardır. Bu soydan gelen en meşhur din âlimlerinden biri Mâmidî Hazretlerinin oğlu Müderris H. Abdullah Hâdimî olup 1192 hicrî yılında vefat etmiştir. Şerh-u mecami-ul Hakaik, Şerh-u dibacetün nefayic, Kasidet-ül Hemziyye, Haşiye alâ serh-ı besmele gibi eserleri ve bazı surelerin tefsirleri vardır.

1213 hicrî tarihinde Mekke'de vefat eden oğlu Said Hâdimî'nin de Haşiye alâ tefsir-il fathiat-i lil Beyzâvî, şerh-ul Buhari, şerh-u kaside-i bür'e, Haşiyet-u alel hayali, şerh-u şemail-i şerife gibi eserlerir mevcuttur.

1160 tarihinde vefat eden birader-i âlileri bulunan Konya ve gerek
(Devamı 48. sahifede)

Sorunuz söyleyelim

SUALLER ve CEVAPLAR

Ramazan
ARSLANBABA

ODRUM'dan sayın S. MAHZUMİ diyor ki;

«İslâm'a, dolayısıyla memleket ve milletimize hizmeti olan İslâm Medeniyeti'nin hizmetine aralıksız nice yıllar devamını diler Cenâb-ı Hakkın bazarılar ihsan etmesini niyaz ederim. Aşağıdaki (18) sorunun cevaplarını vermenizi istirham ederim.»

Muhterem kardeşimizin sorularının hepsinin cevaplarını bu sütunda yazamayacağımız için özür beyan eder, bizi anlamalarını ve bağışlamalarını dileriz. Bunun dört sebebi var:

1 — Bu sorulardan bazılarında mevcut şartlar müvâcehesinde esasen yayın yoluyla cevap veremeyiz. Zira sorulan kendileri ve soran biz olsak ve soruların doğru karşılıklarını bilseler kendileri de başka türlü davranamazlardı. Bu gruba giren sorularını, çevrelerinde ilim ve imanına güvendikleri, ah-lâkî fazilet ve fikrî salâbetine inandıkları her hangi bir İslâm âliminden sormalarını tavsiye ederiz.

2 — Sorularınızdan bazıları (etek traşında traş edilecek mahallin hududu sorusu gibi) teferruâtta sorular olup, dinde guluv (haddi aşarak teferruâta gereksiz dalış ile işi güçleştirmek ve yolu daraltmak) sayılan çeşitten sorular oldukları için cevap veremeyeceğiz.

Ağacın kökünde zaaf varsa, yapraklarının ilâçlanması, binanın temelinde çözüme ve dökülme varsa odalarının süslenmesi, az önemliyi çok önemliye tercih etmek olduğu açıktır. Dinin inanç, amel ve ahlâk mes'elelerini araştırıp öğrenirken ve öğretip tatbik ederken de bu hususu unutmamak gerekir.

3 — Çok şahsî ve yüz yüze konuşularak cevaplanması ancak mümkün ve gerekli olan sorular da, umûmun faydalanma-

sına öncelik veren bir sûtında cevaplandırılmazlar ve cevaplandırılmamalıdır.

4 — Mîrasla ilgili sorularınızı ise ilçeniz Müftüsüne sormanız daha uygundur. Çünkü müftülerimizin varlık dereceleri birinci derecede budur.

Bu prensiplerin ışığı altında cevaplama-yı bütün okuyucularımızın istifadelerini de dikkate alarak uygun ve gerekli bulduğumuz sorularınızın cevaplarını veriyoruz:

1 — Ribâ (faiz-tefecilik) nın haramlığı kat'idir, her çeşit faizden kaçınmak farzdır. Helâl kazanmanın yolları açıktır. Bu esas'a candan bir îman ve bağlanışla sarımalı, helâl kazanmak uğruna, hayat boyu ciddî bir mücadele ve çileye hazır olmalıyız. O zaman rizk, rahmet ve bereket kapıları bizim için açılacak ve sıkıntılar bolluk ve mutluluğa dönüşecektir. Mes'ele tam inanmak ve kendi kendimize taviz vermeden ciddiyetle azm ve sebat göstermektir.

Fâizden veyâ başka bir haramdan yararlanabilmek için konulan zaruret şartı'nın ölçüsü; hayâtîliktir. Yâni' ancak o faydalanma ile yaşayabilmek durumunda olmak. O zaman hayatı devam ettirebilmeye yetecek ölçüde —o zaruret geçinceye kadar— haramdan yararlanmak muvakkatan câiz olur.

2 — Bilgi yarışması gibi ilmi ve hayri teşvik gayesi ile düzenlenen yarışmalarda bilenlerle mükâfât verilmesi ve bu mükâfatın alınması câiz ve helâldir.

3 — Tırnak kesmenin ve traş olmanın bir özel usulü yoktur, bu temizlikleri yapmak —ne ile ve nasıl olursa olsun— vardır, sünnettir. Ancak kesilen tırnak parçalarının göz önüne bırakılmayıp gömülmesi âdâbdandır.

Efendimiz (S.A.V.) «On şey fıtrat sünnetlerindedir. (Yani, İslâm fıtratı üzerinde olmanın belirtisi ve bu fıtratta kalmanın nişanıdır. Bütün Peygamberlerin ortak yolu ve islâmîliğinde şiarlarından) buyurmuşlardır. 1 — Sünnet olmak. 2 — Koltuk altlarını temizlemek. (traş ederek yahut yolarak) 3 — Eteğini traş etmek. 4 — Tırnaklarını kesmek. 5 — Sakal bırakmak. 6 — Bynklarını kısaltmak (dudak kırmızılığı görünecek şekilde) 7 — Saçlarındaki akları yolmamak. Çünkü onlar, mü'minin nurudur. 8 — Misvâk kullanmak. 9 — Kına yakınmak. 10 — Güzel koku sürünmek.» buyurmuşlardır.

4 — Zina haram olduğu gibi bu utanç verici cürmü, nikâh düşmez yakınlarından biri ile işlemek insanlığını yitirmemiş herkesin düşünmekten bile uzak olduğu, hicap duyacağı ve titreyeceği bir düşüş ve alçalıştır. Bu cürmü işleyenlere dünya ve âhirette muhakkak en ağır cezalar verilecektir. Dünyada ceza belli ise de âhiretteki azâbın mâhiyeti ve şiddet ölçüsü idrâk ve havsalamızın dışındadır. Zira oradaki ateş önce ef'ideyi yâni gönülleri ve ümidleri yakacaktır.

5 — Evet ehl-i kitâb'dan olan İsevî veya Müsevî bir kadınla bir müslüman erkeğin evlenmesi câizdir. Fakat, evlenilecek kadının mukaddesâtını tanır ve korur olması, gönül güzelliği, yüksek ahlâk ve karakter sâhibi bulunması, Yaradan'ına kulluk şerefinden mahrum olmaması lâzımdır. Binaen'aleyh, evlenmek için müslüman zevce seçmek daha kâr-ı akıldır. Şimdiki halde doğru yolda olan bir kadınla evlenmeye, geçmişinde işleyip tevbe ettiği günahı mani değildir.

Efendimiz (S.A.V.) «Kadın dört şeyden dolayı seçilir, alınır; malı, soyu, güzelliği ve dindarlığı. Sen dindar olanı seç, vevleki elin toprakta bile kalsa.» buyurmuşlardır. Mal fânî, güzellik geçicidir, soy ise kurtarıcı değildir. Bâki kalan mukaddesâtıdır. Başka bir Hadîste de Resûlullah: «Kadınlarla yalnız dış güzelliklerinden dolayı evlenmeyin, belki bu güzellik onları alçaltır. (Hz. Yusuf (a. m.)'ın zindanlık oluşu cemâli yüzündendir) Zenginliklerinden dolayı da evlenmeyin, bu da onları azdırabilir. Kadınlarla dindarlıkları (inançlıkları ve yüksek hâl ve amelleri) hurmetine evlenin. Kulağı delik (kesik) kara fakat dindar bir köle kadın (güzel ve zengin olup dindar olmayandan) efdaldır.» buyurmaktadır.

Evlenmelerde bu son derece önemli ve yüksek ölçüyü rehber edinmelidir. Aksi halde iki cihan mutluluğunu yitirir, pes'simist (bedbin) yaşamaya ve günahkâr göçmeye mahkûm oluruz.

6 — En büyük günah olan şirk ve küfür dışında her türlü günah için yapılacak tevbenin kabul edilmesi câizdir ve umulur. Tevbeyi kabul Rabb'in dilemesine kaldığından, bir günahdan tevbe edince artık o günah yok oldu denemez. Kabul olunması için gerekli şartları taşımayan ve yalnız sözde kalıp kavurucu bir

nedâmet idraki ile gönülden taşmayan söz tekrarlamalarına tevbe denemez.

Tevbede şu şartlar aranır: 1 — Tam pişmanlık. 2 — Terkettiği farzları ödemek. 3 — Kul haklarını ödemek. 4 — Hasımları ile barışıp helallaşmak. 5 — Tevbe ettiği günaha dönmeye kesin azm. 6 — İsyanın nefse hoş gelişi gibi tâatin halâvetini de tadar duruma gelmek.

Tevbe kelimesi, dönüş anlamındadır. Günahdan dönmeyenin bağışlanmayı lâf ile istemesi tevbe değildir. Nitekim Hz. Ali (r.a.) «Tevbede dil çabukluğu yalancılık şîârıdır.» buyurmuşlardır.

Şirk'in bağışlanmamasına karşılık içtenlikle tevbe edilen diğer bütün günahların bağışlanabileceği Kur'an-ı Hakîm'de şöyle beyan buyrulur: «Şüphesiz ki Allah, kendisine eş tanılması (nin günahını) yarlıgamaz. Ondan başkasını, dileyeceği kimse için yarlıgar.» (En-Nisâ, 116)

Tevbe, her günah için, herkese ve her zaman vâcip bir gürevidir. Onu yapmamak da mes'uliyettir. Efendimiz, «İsrâr ile (tevbe etmemekle) küçük günah yoktur. (Yani büyük günah olur)» buyurmuşlardır.

Ciddî olarak dönülen (tevbe edilen) günahların bağışlanması üzerinde çok ümidbahş âyetler vardır. Bir iki örnek: «Fakat yaptığı o haksız hareketinden sonra tevbe eder (döner) kendisini düzeltirse şüphesiz ki Allah onun tevbesini kabul eder. Çünkü Allah çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir.» (El-Mâide 38), «Rabbimizden mağfiret dileyin. Sonra ona tevbe ile dönün. Çünkü Rabb'in çok esirgeyicidir, (mü'minleri) çok severdir.» (Hûd, 90) «O, kullarının tevbesini kabul eden, kötü hareketlerini (tevbe ile) bağışlayan, ne işlerseniz bilendir.» (Eş-Şûrâ, 25) ve «Habîbim kullarıma haber(i) ver ki: Hakikaten ben (evet) ben çok yarlıgayıcı, kemâliyle esirgeyiciyim.» (El-Hicr, 49).

Selâm ve sevgiler sunar, irtibatımızın devamını dilerim.

Deutschland - Repelen'den sayın Hamdi ŞAHİN diyor ki:

«Burada bol bira içiliyor ve domuz eti yeniyor. Türkiyemizden geldiği halde bazıları da Almanlar gibi davranıyor ve mazeretler uydurarak helâl olabileceğini söylüyorlar. Domuz eti ve bira helâl olabilir mi?»

Dışı gibi kalp ve kafası da kara olan

papazvârî bir zihniyetle biranın ve domuz etinin savunulması, insanlık için ciddî bir utanç vesilesi ve insanlığın en olgun ve yüksek mertebesi olan İslâmlık için yani bu kafa ile müslümanlık iddiasını sürdürenler için ise gerçekten korkunç bir düşüş ve alçalıştır.

Bir maddenin içindeki sekr (sarhoşluk) verici hassa (özellik) % 2 olursa o madde alkol hükmünü alır ve haram olur. Birada %2-8 nisbetinde alkol vardır ve bira da haramdır.

Ayran, şerbet ve çay ile yoğrulmuş Anadolu evlâdının, batıyı iç yaraları ve manevi sefaleti ile tanımadığı için, beyin sarhoşluktan da beter bir idrak ve ruh sersemliğine uğrayıp, batının dış tantana ve şaşaaasına aldanarak kendi bal şerbetini unutup, hristiyan'ın birasını savunur duruma düşmesi çok acıdır.

Peygamberimiz «Çoğu sarhoşluk veren her şeyin azı da haramdır.» buyurmuşlardır.

Domuz etine gelince: İslâm Milletinin saâdet düsturu ve hayat kanunu olan ulu Kitabımız, Kur'an-ı Kerim'in Bakara sûresinin 173. âyetinde varlığın Yaradan'ı olan Rab-bimiz ma'sum peygamberine şöyle dedirtiyor: «O, size ölüyü (murdar hayvanı), kanı domu zetini, bir de Allah'dan başkası için kesilene kat'iyyen haram kıldı.»

Leş ve pislik yiyen, trişin ve sistiserk parazitleri gibi tehlikeli parazitler taşıyan ve huy yönünden ırzını kıskanıp koruma duygusundan yoksun bulunan domuzun etinin yenmesini istemek, yalnız iman yokluğu değil aynı zamanda derin bir tabiat kötülüğü, fitrat fesadı ve bozuluşu içinde açık bir delildir.

Millî onuru ve İslâmî gururu olan dürüst tip otoriteleri domuz etinin insanın hem maddî bünyesi, hem de seciyesi üzerinde zararlı etkiler yaptığını kabul etmektedirler. Trişin paraziti domuzdan başka fare, kedi, tilki ve ayıda da vardır ve bu hayvanların eti de haramdır.

Domuz etindeki bu parazitlerden doğan ve trişinoz denilen hastalık, domuz eti yenen Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere'de çok görülmesine karşılık domuz eti yemeyen İslâm dünyasında yok denecek kadar azdır.

Trişin parazitinin, girdiği ve dölleni

kapsullendiği bir bünyede 24 yıl yaşadığını unutmamalıdır.

İlim, domuz etinin bu zararlarını bugün biliyor, yarın daha çok bilecek. Kitabımız Kur'anımız ise bunu 14 asır önce bildirmişti. İlâhî Kaynağın hayr, feyz ve fazilet dolu buyrukları yerine, hıristiyanın isyanına meyledenlere acır ve hidayet dileriz. Milletimizin evlâtlarını manevî-millî değerlere tutkun yetiştirmeyen ve onları böylesine boş bira-kanlardır gerçek suçlular.

Fakat ümitvar olunuz, siz *Hamdi ŞAHİN* ve yurt dışında yüreği dini milleti ve yurdu için çarpan bütün Anadolu'nun müslüman evlâtları işçi kardeşlerimiz ki; mübarek mil-letimiz mânâ dolu ezânını çan'a, lezzet ve

ruh dolu koyununu domuza, bal ve nar ser-beti ile ayrılarını şarâba-biraya, iffet ve örtü-sünü perdesizliğe ve nihaye iki cihan mutlu-luğna yol veren Kur'an-ını konsül düzmesi papaz incillerine aslâ fedâ etmeyecektir. Bu yöndeki bütün çabalar boşunadır. Bu büyük milletin geçmişi yüksek bir gelecek için de delildir. Bugün tek tük bozuluşlar geçici bir fırtınanın koparıp devirdiği köksüz, cılız ve kuru ağaçlardır.

Süt'üne, ayrına, koyun'una, ezanına ve Kur'anına sâhip öyle bir nesil gelmektedir ki Anadoludan şimdi; gürlü selviler ve dev çınar-lar misali hiç bir saptırıcı küfür ve isyan fırtınası ırgalayamayacaktır o nesli!...

Selâm ve Sevgiler yollar, haberleşmemi-zin devamını dilerim aziz kardeşimiz.

BÜYÜK HÂMİDİ

(Baş tarafı 44. sahifede)

Hâdim müftülüğünde vazife gören Ahmed-ul Hâdiminin de Risalet-ü fi Hakk-ıl elfaz-ıl mecaziyye, Haşiyet-ü alel mir'at gibi eserleriyle tanınmış bir zattır.

Emin bin Mehmed Hâdimi'nin de:

1 — Şerh-u menar

2 — Haşiye-i kazı mir

3 — Haşiye-i münteha gibi eserleriyle kendisini tanıtmıştır.

İşte bu sülâleden hayatta bulunanlar vardır. Halen Hâdim kazası Belediye Reisi bulunan sayın Mehmed Hâdimi bu sülâleye mensubtur.

MEHAZLAR :

- 1 — Büyük Hâdimi Hazretlerinin eserleri (Konya Yüksek İslâm Enstitüsü Kütüphanesinde mevcuttur.)
- 2 — Osmanlı müellifleri - Bursalı Mehmed Tahir. Birinci cild 1333 İstanbul matba-i âmire.
- 3 — Fihris-mecmuat-Erresail (26 eserden müteşekkildir)
- 4 — 99 maddelik ahkam-ı mecelle mehzaz tutulan Hâdimi Hazretlerinin Kavaid-i Külliyesi.
- 5 — Cevdet Paşa Tarihi cild 6 sayfa 220 — Hâdimi'nin şahsiyeti hakkında.
- 6 — Sava Paşanın İslâm Hukuku — Diyanet İşleri yayınlarından.
- 7 — Huzur dersleri — ikinci ve üçüncü cildler — sayfa 772-773.
- 8 — Hâdim Belediye Reisi sayın Mehmed Hâdimi'den alınan özel notlar.
- 9 — Ebu Said Mehmed Hâdimi'nin kısa hal tercemesi — Hâdim müftüsü — Ahmed Said Hâdimioğlu.
- 10 — Büyük Hâdimi Hazretleri, M. Önder.

(1) Müftü Ahmet Said Hâdimioğlu.

(2) Sebilurreşad, sayı 211.

(3) On sekiz forma tatbikan muharrer olan bu kıymetli eser, Mısır âlimle-rin Şeyh Aliş tarafından hulasa edilmiştir. Matbudur.